

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ביחודא שלים בשם כל ישראל

מרי"ה ניהדה

מוקדש לעילוי נשמת

אבי מו"ר ועט"ר רבי משה בן רבקה ז"ל אביחצירה

נלב"ע ליל כ"ו אב ה'תשפ"ה

תנצב"ה

קובץ גנוזות ומכתבי רבנים מאמרים וחיידושים ביאורים וקושיות בענינים שונים
לתגובות הערות והארות אפשר לשלוח לכתובת רחוב תאשור 6 ג' - עפולה או לכתובת דוא"ל:

טלפון: 0527727591 rantorah@gmail.com

עורך ומחבר רן יוסף חיים מסעוד אביחצירה ס"ט

שותף בחומר התורני הר"ה ג' מרדכי אלמקיים שליט"א מח"ס "ויכתוב מרדכי" נתיבות

גיליון מס' 952

ל"ג בעומר-ה'תשפ"ו

*

הרה"ג ישראל ארלנגר שליט"א
רכסים ת"ו

דינים ומנהגים לפסח שני

*

תוכן ענינים

הרה"ג צבי קרייזר שליט"א
מח"ס "באר צבי"
בני ברק

התנא האלוהי

*

אסון מירון

*

מהנחלת דן ממודזיץ זצ"ל

רשימות מפי השמועה

ל"ג בעומר

*

הרה"ג ישראל ארלנגר שליט"א
רכסים ת"ו

כמה מנהגים בל"ג בעומר

*

קונטרס

בענין כניסת כהנים לציון בוצינא קדישא הרשב"י במירון

הרה"ג צבי קרייזר שליט"א
מח"ס "באר צבי"
בני ברק

התנא האלוהי

בקשר לשיר שנוהגים לשורר על רשב"י 'התנא האלוקי' עם ה-ק' בפתח. תמיד זה צרם לי, כי זה עיוות שנשתרש מעדת החסידים ההונגרים לומר במקום 'האלוקי' עם ה-ק' בחיריק, אומרים בפתח, וזה נשמע לא טוב, כאילו הרשב"י הוא האלוקים שלי, וזהו חירוף וגידוף. אמנם לא רציתי להוציא לעז ולמחות על כך בקול, וכששמעתי אצלינו בביהכ"נ של חסידות צאנז שכך הם שרים, הערתי שם לכמה ת"ח ואמרו שזה המנהג אצלם ואי אפשר לשנות.

ואולם עתה ראיתי שכמה צדיקים החלו לעורר על כך חזק, ונעשה בירור מאומת שהאסון הנורא שהיה במירון בשנת תשפ"א, שנהרגו על הציון מ"ה נפשות זכות וטהורות, התרחש בדיוק באותם דקות שבו שרו את השיר הנ"ל 'אלוקי' בפתח! וזה נורא ואיום. לכן חושבני שמצוה לפרסם הדבר, ואתם שיש לכם תפוצה מאוד רחבה, זה יכול להועיל לענין שלכל הפחות יתנו לב לדעת שזה לא פשוט כל כך, וגם מי שלא ירצה בשום אופן לשנות את מנהגו בזה, מ"מ ידע ויזכור לכין להדיא שאין כוונתו שרשב"י הוא האלוהים שלו.

אסון מירון

בספר "חכמת אברהם" ערכים - לרבי אברהם דוגר שליט"א כתב, וז"ל:

בכל דבר יש את ההסתכלות מצד ההלכה ששם לא שייך מחלוקת, ויש את בחינת הדרש, ובודאי שמצד ההסתכלות של ההלכה, המסקנה של אסון כזה חייבת להיות שמכאן ואילך צריכים להיזהר מאד לא לעבור על מצות מעקה ומצות לא תשים דמים בביתך, והרי כלי מתוקן אינו יכול להמשיך לתוכו אור של קלקול חלילה, ולכן בודאי שזה המסקנה הראשונה שצריכים ללמוד מהאסון. אבל בודאי שיש גם הסברים פנימיים יותר, ויכול להיות שכל מה שייגידו בזה יהיה נכון.

כאשר באים להסביר להמון העם שהם חיצוניים, צריכים להסביר יותר מצד החיצוניות ואחר כך אפשר לדבר על הפנימיות, ורק לצדיקים שהם שייכים לפנימיות להם אפשר להתחיל עם הסברים של פנימיות, וזה רחוק מתפיסת האנשים שמחפשים תמיד את הרוח שבכל דבר, וכאשר מדברים איתם מצד ההלכה הם מרגישים שמקררים אותם, וזה טעות גדולה, ומפורש במשניות שאפילו על אסון שהיה

בבית המקדש הסיקו חז"ל מסקנות הלכתיות, ושינו את הצורה של הבחירה לעבודת הכהנים. וגם אם עד עכשיו לא קרא אסון כזה אין זה אומר שההתנהלות הייתה נכונה, ולפעמים מפסידים הרבה דברים טובים מחמת שמשתמשים בזכויות כדי להינצל ממצבים כאלו.

מהנחלת דן ממודו"ץ זצ"ל

רשימות מפי השמועה

בס"ד

ל"ג בעומר

האדמו"ר זצ"ל הדליק את הנברשת של יו"ט, ואמר להדליק את כל התאורה בביהכ"נ קודם מעריב מהמשב"ק הרה"ח ר' יחיאל זאב בר"ד קרימלובסקי שליט"א, והרה"ח ר' עזריאל לרנר שליט"א.

*

תהילים מתחיל בתיבה אשרי בגימטרי' עם הכולל - רשב"י, ומזמור רננו צדיקים הוא מזמור ל"ג ע"כ רמז לאומרו בל"ג בעומר, ועוד שהאות הראשונה של הפסוקים מתחילת המזמור בדילוג של ג' פסוקים הוא רשב"י, פסוק א' ר', ופסוק ג' ש', ופסוק ו' ב, ופסוק ח' י', ולמה אות הג' כי יש א. תורה שבכתב, ב. תורה שבע"פ, ג. תורת הנסתר, ורשב"י גילה את תורת הנסתר שהוא בבחינת שיר חדש. (מהמשב"ק הרה"ח ר' שמעון פרלמוטר שליט"א, הודפס בתהילים קפיטל ל"ג).

*

בפזמון בר יוחאי למה לא מוזכר השם ר' שמעון רק ברמז בר"ת של המקובל ר' שמעון לבאי, כי ר' שמעון עלה מעלות רמות מאד, והמעלות הכתובים בפזמון זה מעלותיו כאשר רק נקרא בר יוחאי, והמעלות הגדולות בהם גם נקרא ר' שמעון. (מהמשב"ק הרה"ח ר' שמעון פרלמוטר שליט"א)

*

בפזמון בר יוחאי כתוב יו"ד חכמה קדומה השקפת לכבודה פנימה, פ' בספרים, שהחכמה היא בכסוי, שהחכמה תמיד נסתרת, וזהו יו"ד חכמה קדומה, שבתחילה החכמה כאות יו"ד שהיא קטנה, ויש איזה רעיון קטן (בליץ) שעולה במחשבה, ומגיע בכסוי ובהסתר, ורק אח"כ השקפת לכבודה פנימה, ומעיינים בזה, ואח"כ מרחיבים ומפתחים את הרעיון, עוד ועוד.

מונקאטש [ח"ג סי' מ"ו] ובטעמי המנהגים [עמ' רס"ח הערה מ"ג].

ובמילי דחסידותא [שינפלד עמ' שפב] כתב בשם 'החלבן', שהארט ל"ג בעומר מתחילה מחצות היום שלפניו.

ובנטעי גבראל [פסח ח"ג סי"ג הערה י"ז] כתב בשם כמה אחרונים שההארה היא גם ג' ימים לפני כן דומיא דשבת שג' ימים קודם כבר שייך לשבת הבאה, עיי"ש. וכן הובא בשם האדמו"ר מצאנז שליט"א [גיליון באוצר החיים תשע"ה פרשת אמור].

לימוד הזוהר והאדרא זוטא

החיד"א בספרו מורה באצבע [אות רכ"ג] כתב שיש נוהגים בליל ל"ג בעומר ללמוד שבחי הרשב"י המפוזרים בזוהר ובאדרא זוטא. וסיים שם, שהוא מנהג יפה.

להרבות קצת בשמחה

לא לשכוח ביום ל"ג בעומר להרבות קצת בשמחה וכפי שכתב הרמ"א [סי' תצ"ג ס"ב] 'ביום ל"ג בעומר מרבים בו קצת שמחה'. ובשומע ומסיף [שם] כתב שיקיים זה ע"י שיעשה איזה סעודה וישתה יין.

קונטרס

בענין כניסת כהנים לציון בוצינא קדישא הרשב"י במירון

י"ב ניסן יומא דהילולא רבי שמשון דוד פינקוס לשנת תשפ"ו לפ"ק.

הנה נתתי לבי לברר האם מותר לכהנים להיכנס לציון בוצינא קדישא הרשב"י ובנו רבי אלעזר הקבורים בהר מירון, וכבר דשו רבים בענין זה, והביא כאן מעט מאשר השיגה ידי יד כהה, לדון ולהביא בנושא זה [נ.ב. השתדלתי בכל קונטרס זה להביא את דברי מחברי הספרים המובאים כאן במלואם, למען לא יצא מכשול וטעות ח"ו].

הנה בראש הביא כאן את תשובתו הנפלאה של הגאון הגדול רבי בן ציון מוצפי שליט"א ראש ישיבת "בני ציון" ומח"ס עשרות ספרים נפלאים, בספרו שו"ת מבשרת ציון (ח"ד סימן סח עמ' שלד) וז"ל: "נשאלתי מאת כהן ירא אלקים וחרד לדבר השם ולתורתו, אשר דרכו עשרות בשנים לילך ולעמוד במרפסת שמול ציון הרשב"י זיע"א במירון להתפלל שם, ולאחרונה שמע שנתגלו שם מערות קבורה ואיזור קברים, בסמוך ומסביב לציון הקדוש, ושואל האם מותר לו

*

עיי' ספר נחלת דן ויקרא עמ' ת"י ד"ה וזה, תמ"ח ד"ה ומעתה, תקמ"ב סוף אות ל"ג, עמ' תרכ"ב סוף אות ל"ג, עמ' תרכ"ח ד"ה מה, עמ' תר"מ ד"ה ובענינא.

הרה"ג ישראל ארלנגר שליט"א
רכסים ת"ו

כמה מנהגים בל"ג בעומר

השערים פתוחים

בשבוע החמישי לעומר, יש לזכור את דברי הזוהר [בהעלותך דף קנ"ב ע"ב] שמי"ד אייר השערים פתוחים למשך שבעה ימים, ומשם ואילך השערים נעולים. ועיי' בפתחא זוטא [סי' י"ז ס"ו] שהשערים פתוחים גם למי שלא זכה עד עכשיו, ובאותם ימים נעשה אינו זוכה כזוכה, עיי"ש. וע"כ ראוי לנצל ימים אלו.

הליכה לכותל המערבי בשבוע זה

ובשו"ת שומע ומסיף [ספירת העומר עמ' ח'] כתב דמי שהולך בימי הספירה לכותל המערבי, ישתדל ללכת בשבוע החמישי דוקא, מכיון שיש בו שתי מעלות, א' דהכותל הוא שער השמים ופתח פתוח לשמוע תפילותו כמובא בפרקי דרבי אליעזר [פרק ל"ה]. ב' שהשערים פתוחים בשבוע זה. וא"כ סגולתם גדלה עד למאד לבל יחזרו התפילות ריקם.

ל"ג בעומר בציון הרשב"י

מנהג קדום כבר למעלה מחמש מאות שנה לעלות לציון הרשב"י במירון ביום ל"ג בעומר, וכפי שהובא בשער הכוונות [דף פ"ז ע"א] שכן נהג האריז"ל, ואחריו נהגו כן הרבה צדיקים בכל הדורות. וכבר דשו בזה רבים האם בימינו ראוי להמנע מזה ואכמ"ל, וכל אחד יעשה כפי הוראת רבותיו.

אולם אלו הנוהגים לעלות לציון הרשב"י, אך נמנעים לעלות בל"ג בעומר מטעמי צניעות וקושי הדרך וכדו' ורוצים לעלות ביום אחר, כתב הגר"ש דבליצקי [שומע ומסיף ספירת העומר עמ' י'] שכדאי להם ללכת דוקא בג' ימים שאחרי ל"ג בעומר, כיון שמדברי האריז"ל [שם] משמע שההארה נמשכת ג' ימים, וכמו שהובא שם על האר"י שהיה הולך ביום ל"ג בעומר עם בני ביתו והיה נשאר שם ג' ימים [שומע ומסיף ספירת העומר עמ' י']. ועיי' עוד בדברי תורה

להמשיך במנהגו, כי שמע אומרים שלצורך מצות השתטחות על קברי הצדיקים מותר לילך במקום שיש ספק קברים?

שכונת קברות המוציאה מחזקת טהרה

במשנה (אהלות טז, ג) איתא: "המוצא מת בתחילה מושכב כדרכו [היינו שלא מצא קודם לכן קברים אחרים בסמוך, והמת מושכב כדרך מתי ישראל] - נוטלו ואת תבוסתו [פירשו הרמב"ם והברטנורא ש"תבוסתו" היינו עפר המעורב מדם וליחה של המת, מלשון (יחזקאל טז, ו): "מתבוססת בדמיך"]. מצא שנים - נוטלן ואת תבוסתן. מצא שלשה - אם יש בין זה לזה [היינו בין הקבר הראשון לשלישי] ארבע אמות ועד שמונה כמלוא מיטה וקובריה, הרי זו שכונת קברות. בודק ממנו ולהלן [לכל צד] עשרים אמה [מצא [אפילו מת] אחד בסוף עשרים אמה, בודק ממנו ולהלן עשרים אמה [וכל קבר שיימצא הרי הוא משכונת הקברות]]. וכן הוא במשנה בנזיר (סד:): ובבא בתרא (קא:). וברש"י ותוספות (נזיר שם) כתבו: "כי בודאי שבית קברות היה שם ורגילים היו לקבור במערות". וברשב"ם ובחידושי הרמב"ן (בבא בתרא שם) כתבו, שבשלשה קברים, גם כשאננם ידועים, יש להם דין של שכונת קברות. וכן כתב המאירי (נזיר נא:), שחיישינן שמא בית הקברות היה. וכן כתב בתורת חיים (בבא בתרא קב.), דאפילו דרחוקים הקברים זה מזה יותר מארבע אמות, חיישינן לבית קברות, כיון דהוי שיעור מערה. ע"ש.

וכן פסק הרמב"ם (טומאת מת ט, ג) וז"ל: "מצא שלשה מתים, כל אחד מהן מוטל כדרך הנקברין, אם יש בין זה לזה מארבע אמות ועד שמונה כמלוא מיטה וקובריה, הרי זה חושש שמא בית הקברות הוא זה, וצריך לבדוק מן האחרון עשרים אמה, שהן כשתי מערות וחצר שביניהן". ולהלן (הלכה ו) כתב: "אחד המוצא שלשה מתים כדרכן בתחילה, או שמצא שלשה כוכין או כוך ונקיע ומערה, הרי זו שכונת קברות". עכ"ל. ומשמע מדבריו, שאין השדה בחזקת טהרה, כי לעיל מזה (הלכה א) כתב לגבי מצא מת אחד, שמפנהו ושאר השדה בחזקת טהרה, ואילו מצא שלשה, המקום הוא ביתהקברות ואין לו חזקת טהרה. וכן כתב מרן בבית יוסף (יו"ד סימן שסד) שהשדה וסביבותיו בחזקת טומאה עד שיבדקו, ודקדק כן מלשון הרמב"ם (שם ח, ו) שכתב: "קבר המזיק את הרבים, מפנים אותו, ומקומו טמא, ואסור בהנאה". ע"כ. והדברים ברורים ופשוטים שכן דעת הראשונים, שבשלשה קברים אין לשדה חזקת טהרה.

ההר במירון מלא קבים ומערות קבורה

ואם בינה, שמעה זאת, כי במירון סביב מערת בוצינא קדישא עילאה הרשב"י ורבי אלעזר בנו זיע"א, המציאות הנוכחית שנתגלתה לפנינו בחפירות שנעשו סביב השטח בשנה האחרונה, ולא בדרך השערות או חששות בעלמא,

היא שיש שם קרוב לשישים מקומות קבורה ודאיים בכל ההר, הכוללים מערות רבות, כוכים וקברים בודדים, וזה מורה בעליל שיש חשש כבד שכל המקום מסביבות מערת רשב"י מלא בקברי ישראל. ובנוסף, בכל פעם שסללו כביש או הרחיבו כביש קיים, נתגלו מערות קבורה, והן נסתמו מיד בעפר על ידי הקבלנים.

וכזאת מצינו בספרי המסעות של כמה מחכמי ישראל באלף השנים האחרונות, שמתארים מערות קבורה וכוכים סביב המערה. וכן כתב בפירוש תלמידו האלמוני של רבנו חיים בן עטר זצ"ל ביומן המסעות שלו, כשביום א' מנחם אב שנת תק"א היה שם הרב עם שלשים מתלמידיו.

גם הרב שמואל צ'צ'יק ז"ל שרוב ימיו היה במירון, העיד בפני הרב שלמה ציפר ז"ל, כי לפני שמונים וחמש שנה כביש הכניסה למירון היה מצד דרום הציון, והבריטים סללו את כביש הכניסה הנוכחי, ופרסו את הרחבה שלפני הכניסה לציון, ומצאו שם בית הקברות יהודי והרסוהו, ועליו בנו את הכביש ורחבת הכניסה.

בעקבות זאת פרסמו חברי בית הדין של צפת בעת ההיא, שנת התרפ"ה, בראשות הגאון הרב נחום אתרוג, הרב דוד חי אדרעי, והרב רפאל משה ענתבי זצ"ל, פסק פומבי בשם "אזהרה שמענו" ובו כתבו: "סביב לחצר בית הזהר, התנא הרשב"י זיע"א, היו איזה קברים ידועים מבני ישראל מסומנים שלא ידרכו שמה הכהנים, ובזמן האחרון נאבדו. ובפרט עכשו שעשו מגרש גדול סביב החצר הנזכרת ומצאו שם עצמות, ומהצד השני [היינו מאחורי קבר הרשב"י] שהיו גם כן קברים אחדים מבני ישראל, מילאו עפר על גבם בכדי להשוות את ככר המגרש, ולא ניכר עוד מקומם וכו'. וכל מי שיודה על האמת, יראה שהדברים כנים ונכונים, ויזהרו הכהנים שלא יטמאו". ע"כ לשון הפסק בקצרה. ומכאן תראה שהדבר היה ידוע ומפורסם בקרב שוחרי התורה והמדקדקים במצוות, והכהנים היו נמנעים להיכנס לכל מעלה ההר, מחשש שדורכים על קברי נפטרים.

ומור אבי ז"ל (חכם סלמן מצפי זיע"א) שהיה חסידא קדישא לישראל, ומדי שנה החל משנת תשי"א ועד ערוב ימיו בשנת תשל"ד, שנה קודם פטירתו, עלה לגליל העליון והתחתון, ולמירון למערת הרשב"י זיע"א, יחד עם קהל קדשו, למעלה משמונים איש. והיה נוהג לעלות בערב ראש חודש כסליו, כי ביקש ללמוד ולהתפלל שם ללא הפרעה לאחר שכלתה רגל מן השוק, והיה יושב שם שבוע או שבועיים ימים כפי היכולת, ואסר לחלוטין לכהנים להצטרף למסעו בגליל מפני הקברים שבדרך. ובעיקר למערת בוצינא קדישא עילאה, לא נתן לכהנים לבוא עמו, וגם לבלתי יעמדו במרפסת המפורסמת שמול חלונות הציון במזרח. ואמר שקבלה בידו כפי ששמע מזקני רבני צפת לפני שישים שנה, שכל מעלה ההר במירון סביב קבר

תורת האדם שער הסוף ענין הכהנים), והרא"ש בתשובה (כלל ל, א), והתוספות (ברכות יט: ד"ה רוב), וכן פסק מרן בבית יוסף (יו"ד סימן שעב).

ובתלמוד (נזיר נג): איתא: "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר (במדבר יט, טז): "על פני השדה" - זה המאהיל על פני המת. "בחלל" - זה אבר מן החי ויש לו להעלות ארוכה. "חרב" - הרי זו כחלל. "או במת" - זה אבר הנחלל מן המת. "או בעצם אדם" - זה רובע עצמות. "או בקבר" - זה קבר סתום. ע"כ. וכן הוא בספרי (במדבר פסיקתא קכז) ובפסיקתא זוטרתא (חקת קכב). ופירש רש"י: "סתום, שאין בה חלל טפח בין המת והגולל שמטמא". וכן הוא בתוספות (שם ד"ה חרב). דהיינו שבקבר סתום אף אם לא האהיל כנגד המת עצמו אלא כנגד חלל הקבר, הוא טמא כאילו האהיל מעל המת עצמו.

וכן איתא במשנה (אהלות ז, א): "נפש (מצבה) אטומה וכו', אם היה מקום הטומאה טפח על טפח על רום טפח, הנוגע בה מכל מקום (אפילו מהצד) טמא, מפני שהוא כקבר הסתום". וכן הוא בתוספתא (אהלות ה, ז) ועוד. וכן פסק הרמב"ם (טומאת מת ו, ח). וכתב עוד (שם ז, א): "בית סתום שהמת בתוכו וכו', מטמא מכל סביביו, והנוגע בו מאחוריו או מגגו טמא שבעה, מפני שהוא כקבר סתום". ע"כ. וכן הוא בחידושי הרמב"ן (בבא בתרא ק: ושבועות יז, א), ובחידושי הרשב"א (שבועות שם), והמאירי בבית הבחירה (נזיר נד).

ובשו"ת הרשב"א (ח"א סימן שכד) כתב, וז"ל: "יש מרבתי שאסרו, לפי שבימי הראשונים היו נוהגין על הרוב בארונות שיש בהם פותח טפח ויש ביציאתם פותח טפח, שאין טומאה בוקעת מהם ועולה. אבל עכשיו שהקבר סתום מכל צד, הא קיימא לן דקבר סתום מטמא מכל סביביו ומדאורייתא וכו'. ובספרי תניא, "או בקבר" - זה קבר סתום, אלמא קבר סתום מטמא מכל סביביו ומטמא באהלו דבר תורה, ומכאן אסרו כאן לכהנים ליכנס למתיהם בבית הקברות". והניף ידו שנית שם (סימן תי, תקלו ועוד). וכן הוא בשו"ת הרא"ש (כלל ל, סימן א), ובשו"ת התשב"ץ (ח"ג סימן ב), ועיין בשו"ת הרמ"ז (סימן טז) גם בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סימן יד) כתב, עכשיו שקוברים בקבר סתום, אין שום היתר, דמטמא מן התורה מכל צד. ע"כ. וכן כתב בשו"ת צדקה ומשפט (חלק יו"ד סימן יט). וזה ברור, שכל שיש חלל טפח מעל המת בתוך הבית או בקבר, ואין פתח פתוח לטומאה לצאת משם, הרי הוא קבר סתום ומטמא כל סביביו.

איסור טומאה מדרבנן בפותח טפח

והן אמת שבזמן חכמי המשנה היו מקפידים לקבור המתים בקברים ובכוסים שבמערות באופן שיהיה פותח טפח, דהיינו שהיו מניחים לפחות אויר טפח בין הנפטר לבין הגולל שהוא

הרשב"י מלא קברים ומערות קבורה ואסור לכהנים לבוא לשם כלל, ואמר לי שכן חקר ומצא כדבריהם. ולכן כל ההפצרות שהפצירו בו בענין זה, לא הועילו, באומרו "הוי מחשב שכר מצוה כנגד הפסדה" (אבות ב, א).

ואף שכידוע היה דקדקן גדול במצוות ומופלג בחסידות, וכל דרכיו היו על דרך היושר והמישור, והיה נזהר ביותר בעניני תפילה, ובפרט בענין ברכת כהנים שהקפיד בה מאוד, ומעולם לא הפסיד ברכת כהנים. כי עדותי זאת, ששנים רבות בקטנותי, ובבגרותי הייתי מתפלל עמו יום יום במנין הנץ החמה על פי הפשט, ורוב הימים היה מתפלל בסידור כוונות הרשב"ש ע"ה, וכשסיים תפילת העמידה, הציבור היו בסוף תפילת שחרית, או בקריאת התורה בימים שני וחמישי. ומבלי הפסק דיבור בנתיים כלל ועיקר, היה יוצא מיד למנין בבתי כנסת אחרים, כי רצה להשלים שמיעת חזרת הש"ץ וקדושה, ובפרט ברכת כהנים שיש בה כוונות נוראות ורבות והמשכת י"ג מידות ותיקוני אורות לכל העולמות, כמובא בסידור הרשב"ש זיע"א, והיה מקפיד מאוד לכוון בהם ולא מוותר עליהם. ופעמים שהשקיע כמו שעה תמימה כדי להשלים ברכת כהנים מרוב שהיתה יקרה בעיניו, ואני הצעיר הייתי מתלווה אליו.

ובכל זאת, לא הסכים בשום אופן לקחת עמו למסע לקברי צדיקים שום כהן, והיה מוותר על ברכת כהנים ועליית כהן בשני וחמישי לתורה, וכן בשבת וראשי חודשים, וכל זה כדי לא לעבור על דעת רבותינו שאסרו לכהנים ללכת לקברי צדיקים. ואמר לי עוד, שאין ספק שאותם צדיקים קדושי עליון שוכני עפר, לא ישעו ולא יסבירו פנים ולא יליצו בעד אותם כהנים הבאים אליהם, ובפרט בקבר הרשב"י זיע"א. זכותו תגן בעדנו ובעד כל עם ישראל. גם נודע על הגאון הצדיק רבנו אהרן הכהן זצ"ל, ראש ישיבת חברון בירושלים עיה"ק, שמנע עצמו מלעלות להר קבר הרשב"י זיע"א.

דין פותח טפח ודין קבר סתום

הנה מצינו הלכה במשנה (אהלות ג, ז ועוד): "טפח על טפח על רום טפח מרובע, מביא את הטומאה (כל הנמצא תחת האוהל נטמא), וחוצץ בפני הטומאה (שמה שעל גבי האוהל אינו נטמא)". וראה בפירוש המשניות להרמב"ם (שם, ט).

ובאופן שאין שם פותח טפח, אמרו במשנה (אהלות ו, ה): "אם אין שם פותח טפח, רואים את הטומאה כאילו היא אוטם". ע"כ. ופירשו רבנו עובדיה מברטנורא והרב תוספות יום טוב (שם), דהיינו "שאין הטומאה יוצאת לבית, אלא בוקעת ועולה כנפש אטומה". ע"כ. והרמב"ם (הלכות טומאת מת כד, ח) כתב, דהיינו כאילו היא רצוצה בארץ. ואיסור זה הוא מהלכה למשה מסיני, כדכתב רש"י (סוכה ד. ד"ה ה"ג, וחולין קכה: ד"ה דכולה). וטומאה זו בוקעת ועולה עד הרקיע, וכל המאהיל על הקבר או המערה מלמעלה, טמא, כדפסק הרמב"ם (שם ז, ד). וכן כתבו הרמב"ן (ספר

כיסוי הקבר, ובנוסף היו מניחים חלק מהאדמה או המערה פתוח, כדי שהטומאה תצא לחוץ, וכמו שענינו ראות בהרבה ממעורות הקבורה שנשארו שלימות בירושלים, וכן בחלק מהמקומות בגליל.

אבל נודע מה שאיתא בגמרא (ברכות יט:): "אמר רבי אלעזר ברבי צדוק, מדלגין היינו על גבי ארונות של מותים לקראת מלכי ישראל. ולא לקראת מלכי ישראל. בלבד אמרו, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה יבחיין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם וכו'. דאמר רבא, אהל כל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושאין בו חלל טפח אינו חוצץ בפני הטומאה, ורוב ארונות יש בהם חלל טפח, וגזרו על שיש בהם משום שאין בהם, ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן." ע"כ.

והיינו שמדאורייתא איסור טומאה הוא כשאין חלל טפח בין המת לגולל, ואם יש חלל טפח אין טומאה, אבל חכמים גזרו גם כשיש חלל והוי טומאה מדרבנן. ועיין בתוספות (שם ד"ה מדלגין, ובבא בתרא ק: ד"ה ורומן) שפירשו בשם ריב"ם, שהכוכים שלהם היו פתוחים מן הצד, ומעתה אין טומאה בוקעת ועולה ולא תטמא את העובר מלמעלה, שאם היו סתומים היתה בוקעת ועולה, וכיון שיש אויר טפח מעל המת הרי הטומאה מתפשטת לכל חלל הקבר וכנגדו, וכשיש פתח פתוח הוי מדרבנן ולא מדאורייתא. ע"כ. וכן הוא בחידושי הריטב"א (סוכה ד., בבא בתרא ק:) ועוד.

ומה שאמרו בגמרא (ברכות שם) שרוב ארונות יש בהם חלל טפח, היינו שמדאורייתא אין כאן טומאה אלא מדרבנן. וכן כתבו התוספות (יבמות סא. ד"ה ממגע) על מעשה אליהו הנביא שהיה כהן ונכנס לבית הקברות (בבא מציעא קיד:), שטעמו העיקרי היה שסמך על רוב ארונות שיש בהם פותח טפח, ודחה את דברי רבה בר אבוה שהשיבו שקברי גויים אינם מטמאים, כשם שדחה את רבי יהושע הגרסי (מדרש משלי, פרשה ט) כשנהרג רבי עקיבא שאין טומאה בתלמידי חכמים, כי הטעם הוא שרבי עקיבא היה מת מצוה ולא נתנוהו לקבורה. ועיין בתוספות (נזיר נג: ד"ה חרב, בבא מציעא קיד: ד"ה מהו, בבא בתרא ק: ד"ה ורמו). וכן כתבו בחידושי הרמב"ן (יבמות סא.), ובבית הבחירה להמאירי (שם), וחידושי הריטב"א (סוכה כג.), וכן הוא בדברי הרא"ש בפסקיו (בבא מציעא ט, מז) כי רבי עקיבא היה מת מצוה, וגם ידע אליהו שהיה שם פותח טפח. ועיין סמ"ג (עשין סימן רלא) שו"ת הרא"ש (כלל ל, סימן א), הגהות מיימוניות (אבל ג, ג) וכסף משנה (שם ג, יד).

יש אומרים שבפותח טפח יש לחוש לאיסור תורה

עוד יש לדעת, שלשיטת רבים מהראשונים גם בקברים שיש להם מעיקרם פותח טפח, יש בהם איסור תורה של

טומאה לכהנים, שכן מצינו בחידושי הרמב"ן (שבועות יז.) שכתב, וז"ל: "ואם תאמר, רוב ארונות יש בהם פותח טפח, ומפני כבוד הבריות מותר, כדאמרינן במסכת ברכות (יט:): מדלגין היינו וכו'? יש להשיב, בבית הקברות אי אפשר שלא יהא שם קבר שנדש, ואי אפשר שלא יהא שם עצם כשעורה, ונמצאת טומאה דאורייתא, ובחזרה אסור. ועוד, דכי אמרינן רוב ארונות יש בהם פותח טפח ואינה טומאה רצוצה, הני מילי בקבר פתוח, אבל לא בקבר סתום, וכן עיקר". עכ"ל. ועיין עוד בחידושי לבבא בתרא (ק:). וכדברים האלה כתב בחידושי הרשב"א (שבועות יז.) שאי אפשר שלא יהיה שם קבר אחד שלא היה בו פותח טפח או עצם כשעורה. ועוד, שבקבר סתום לא אמרו אלא בקבר פתוח. ע"כ.

וגדולה מזו, מצינו מפורש בחידושי הריטב"א (בבא בתרא קא.) שכתב וז"ל: "ואם תאמר, והיאך טומאה בוקעת ועולה, כיון דאיכא חלל טפח לרשב"ם, ולדידן נמי לפי הנחתנו שם החלל טפח כדי לעשות שם גם כן ביציאה פותח טפח, וכיון דאיכא חלל ויציאה טפח, טהור הוא לגמרי ואפילו מדרבנן. ויש לומר שאף על פי שאנו מניחים שם חלל טפח בכל אחד ואחד, יש מהם מקצת שאינם נזהרים ועושים הארון באופן שאין בו חלל טפח, וגזרו על רובו משום מיעוט. ועוד, דלדידן רוב כוכים אלו באורך הזמן מתמעט החלל או הפותח טפח ואיכא טומאה דאורייתא". עכ"ל. גם בשו"ת זית רענן (ח"ב סימן כו) פסק בשם הרב בתי כהונה, דודאי ברוב השנים הללו כבר נרקב הארון וכלה נפל העפר על גבי המת, ותו ליכא פותח טפח. ע"כ.

הרי לך שלשה נביאים מגדולי הפוסקים, הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א, מתנבאים בסגנון אחד, שיש יסוד לחשש המצוי, שיש כאן איסור טומאה לכהנים מהתורה, ואין לסמוך על פותח טפח, והרי זה קבר סתום שמטמא מהתורה. ובאמת עינינו הרואות בכמה קברים שנפתחו שאין בהם פותח טפח, והעפר נוגע ומתערב במת ובעצמותיו. וכן ברוב המערות, על ידי העבודות שנעשו בשטח, נפתחו מלמעלה או מצד הפתח, ונתמלאו עפר, וכן שטפונות מי הגשמים חדרו אל המערה פנימה וסחפו לתוכן עפר, עד שכולן נסתמו לחלוטין, כפי שענינו ראו בעשרות מערות ברחבי הגליל, שהיו צריכים לעמול חודש וימים רבים לפנות העפר מתוכן כי נסתמו ברוב השנים, וזה ברור ומפורסם. והרמב"ן בספר תורת האדם (שער הסוף, כהנים) כתב, כיון שבמשך הזמן לא נשאר יציאה טפח, אסור לכהנים לבוא שם. ע"כ. ואם כן הרי זו טומאה מדאורייתא וכיצד יש המקילים בזה, ועל מה הם סומכים?!

השתתחות על קבר צדיק אינה דוחה איסור דרבנן

והנה גם אם ימצא מי שידחה כל הטעמים והאיסורים שראינו לעיל שעיקרם מהתורה כמבואר בראשונים הנ"ל,

ופירש רש"י, שלא יכשלו כהנים לעבור עליהם ולהאחיל, שלא תארע תקלה על ידי צדיקים. וכתב עוד בסיום דבריו, שמה שהתירו טומאה דרבנן, הוא דוקא משום מצוה, "אבל להשתטח על קברי צדיקים, לא מצינו בזה מצוה ידועה כדי שנקל בטומאה של דבריהם. ואפילו נימא דודאי נקברו בארונות, מכל מקום עליה אני דן, כיון דצדיקים הללו רבות בשנים ישני אדמת עפר, אין ספק שרקבו הלוחות ונעשו עפר לגמרי ואין חלל טפח חוצץ, דודאי כשנעשו עפר אמעית חללא והוי כקבר סתום". עכ"ד הבתי כהונה. והביאוהו להלכה הרב פתחי תשובה (יו"ד שעב, ב), ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סימן לא) ובשו"ת דברי יציב (יו"ד סימן רלא).

ובשו"ת הר"ף (סימן שיג) כתב, שרבי בנאה הוה מציין מערתא (בבא בתרא נח). כדי שלא יכשלו כהנים שלא יאחילו על הקברות. ע"כ. ובספר האשכול (ח"ב עמוד קעד) כתב על מה שאמרו יום שמת רבי בטלה כהונה (כתובות קג:), דהיינו משום שהיה נשיא ישראל, אבל לרבו אפילו מובהק או לצדיק בעלמא, אינו מיטמא, שאם לא כן מאי רבותיה דרבי, הרי לכל הצדיקים הדין כן. ע"כ. וכן כתב בשו"ת מהרי"ל (סימן קז אות ו) וכן הוא בדברי בעל ההפלאה בספר פנים יפות (במדבר יט, יד), והגאון רבנו שמואל גרמיזאן ז"ל בשו"ת משפטי צדק (סימן עו). וכן הגאון רבנו יעקב חגיז בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן קעז) כתב, שחלילה לזרע קודש של אהרן הכהן להשתטח על קברות הצדיקים. ע"כ. ובקיצור שלחן ערוך (כב, יד) כתב שטעות היא ביד כהנים הדיטוט שנוהגים ללכת על קברי הצדיקים, וצריך למחות בידם. ע"כ. ובדגול מרבבה להגאון בעל הנודע ביהודה (יו"ד סימן שעב) כתב, שגם לדעת הראב"ד יש בזה איסור תורה. ע"כ. וכן הגאון רבנו יעקב חי זריהן ז"ל, ראב"ד טבריה, בשו"ת ביכורי יעקב (סימן כ) כתב שהכהנים המקילים בזה, אין להם שום צד היתר כלל. ע"כ.

חומרת העובר על איסור דרבנן

וחלילה וחס אסור להקל ראש באיסור דרבנן, כדאיתא בתלמוד (עירובין כא:): "יותר מהמה בני הזהר עשות ספרים (קהלת יב, יב) - בני, הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה, שדברי תורה יש בהם עשה ולא תעשה, ודברי סופרים חייב מיתה". ופירש רש"י, שבשל תורה יש מהם שאין עליהם חיוב מיתה, אבל בדברי סופרים חייבים מיתה על כולם, כדכתיב (שם י, ח): "ופורץ גדר ישכנו נחש". ע"כ.

ורבנו המהר"ל מפראג בספרו באר הגולה (הבאר הראשון) ביאר בזה דבר נפלא, כי העובר על דברי תורה, עובר על דברים אלקיים, ולכן עונשו בעולם הבא שהוא אלקי. אבל החוטא בדברי חכמים שהם דברים שבשכל האנושי, יבוא עליו העונש מיד בעולם הזה מכח גזירת חכמים, לכך מקבל מיתה ומסתלק מהעולם הזה. כי מצוות התורה בעבור שהן

ויאמר שבאמת הקברים לא נסתמו, והמערות לא נתמלאו עפר, וכל האיסור הוא גזירה דרבנן על שיש בהם טפח אטו שאין בהם, ובמקום מצות השתטחות על קברי הצדיקים לא גזרו ויהיה מותר ללכת לשם, מנין לנו שהשתטחות על קבר צדיק היא מצוה המבטלת איסור דרבנן, והרי הרמב"ם (אבל ג, יד) כתב בענין טומאות דרבנן, וז"ל: "מותר לכהן להיטמא בבית הפרס, או בחוצה לארץ לדבר מצוה בזמן שאין שם דרך אלא היא, כגון שהלך לישא אשה או ללמוד תורה, אף על פי שיש שם מי שילמדנו בארץ ישראל, לא מן הכל אדם זוכה ללמוד. וכן מיטמא בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אבל שהלך בבית הפרס, הכל הולכין אחריו שם לנחמו, וכן מדלגין על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל, ואפילו מלכי גויים, כדי להבחין בינם לבין מלכי ישראל כשיחזור כבודם למקומם, וכן כל כיוצא בזה. וכן מיטמא בטומאה של דבריהם לדון עם הגויים ולערער עמהם, מפני שהוא מציל מידם, וכן כל כיוצא בזה". עכ"ל. הרי שהתיר רק במצוות מסוימות ומוגדרות: לצורך נישואין, לימוד תורה, ניהול אבליים, ראיית מלכים והצלת ממונו. אך לצורך עליה לקברי צדיקים לא הוזכר, ואולי אין בו מצוה כלל. ואפילו שיש בכך מעלה, אך לענין גרימת טומאה מדרבנן לכהן, מי יאמר שמותר לעבור על איסור דרבנן עבור מעלה זו.

איסור כניסת כהנים לקברי צדיקים

ורבנו יצחק הכהן מאיזמיר זצ"ל בשו"ת בתי כהונה (ח"א סימן כג) נשאל על מה סמכו הכהנים ההולכים להשתטח על קברות צדיקים. והשיב, שאין להם על מה שיסמוכו שאם משום דאיתא במדרש (ילקוט משלי סימן ט) שאליהו זכור לטוב הלך לקבור את רבי עקיבא, וכששאלו רבי יהושע הגרסי והלא כהן אתה, וענה כי אין טומאה בתלמידי חכמים, הרי כבר כתבו התוספות (בבא מציעא קיד: ד"ה מהו) שדחה אותו משום כבודו דרבי עקיבא, ועיקר הטעם משום שרבי עקיבא היה מת מצוה ולא הניחו הרומאים לקבורו. וכן כתב הרא"ש בפסקיו (בבא מציעא פ"ט, מז) ובתשובה (כלל ל, סימן א). והטעם שכתבו כך, משום דאיתא בסוכה (כה). גבי "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם" (במדבר ט, ו), לדברי רבי יוסי הגלילי היו נושאי ארונו של יוסף, ולדברי רבי עקיבא היו מישאל ואלצפן שעסקו בקבורת נדב ואביהוא. הרי שלשני התנאים צדיקים מטמאים.

וכן מה דאיתא בסנהדרין (טל). שאותו מין שאל לרבי אבהו, אלהיכם כהן הוא, כשקבר את משה במה טבל. והשיבו, שטבל באש. ואם איתא שאין טומאה, היה לו להשיבו "כן". וכן מצינו גבי קבר חולדה וקברי בית דוד, שמחילה היתה שם ומוציאה טומאה לנחל קדרון (תוספתא בבא בתרא א, יא וירושלמי נזיר ט, ג). נמצא, שקברי צדיקים מטמאים, ואליהו דחיה בעלמא דחה לרבי יהושע הגרסי. וכן ראה מבבא מציעא (פה): דריש לקיש הוה מציין מערתא דרבנן,

ממדרגה עליונה מאוד, אף כי העונש עליהן חמור וקשה מאוד, מכל מקום לענין זה שהעונש ממחר לבוא, בדבר זה מצוות דרבנן חמורות יותר, שמפני שהן מדרבנן ממהרת המיתה לבוא ונכוה האדם בגזירתם ובגחלתם. ועוד, כי דבריהם גדר לתורה, ומפרישים את האדם מן החטא, ואם לא היו, היה בא לידי חטא יותר.

וכתב עוד לבאר בזה דברי הגמרא (יומא פג:): "מים ראשונים - האכילו בשר חזיר, מים אחרונים - הרגו את הנפש", הרי שמים ראשונים שעיקרם מהתורה לזהר לאכול חולין בטהרה (על פי ברכות נג: ועיין רמב"ן ויקרא יט, ב), העונש עליהם היה שנכשל באכילת איסור שהוא לא תעשה. ואילו מים אחרונים שכל עיקרם ותקנתם מדרבנן (חולין קה:), העונש היה שנגרמה בשבילם מיתה, כי בשמים מחמירים בדבר שהוא מדרבנן יותר מעבירה בדבר שהוא מהתורה, כי כבוד החכמים שגזרו אותה גזירה, יקר מאוד בעיני השם יתברך. ע"כ.

ודי בדברים אלו לאותם הטוענים שהאיסור הוא "רק" מדרבנן, ומשום השתטחות על קברי צדיקים מותר לעבור על איסור טומאה. ומכל שכן שרחוק מאוד מהמציאות ומהסברא לומר כן, והראנו בעליל שרבים מהפוסקים סוברים שאין שום צד היתר לכהנים ללכת לקברי צדיקים ולהנסי לחשש איסור טומאת מת שהוא מהתורה, שגם אם נאמר שקברום בקבר שיש בו פותח טפח, יש יסוד גדול לומר שברבות השנים נפחת ונרקב המקום ונסתם, והרי זו טומאה מדאורייתא, ומי הוא שיכניס עצמו בחששות חמורים אלו.

דחיית לראיה ממעשה רבי יצחק הכהן ז"ל

ומה שמביאים ראיה מרבנו האר"י ז"ל שהלך לקבר הרשב"י במירון יחד עם תלמידיו, וביניהם היה רבי יצחק הכהן ז"ל, ושלחו לעשות ייחודים על קברו של רבי יהודה בר אילעאי, כמובא בספר שבחי האר"י (פרק ח). אמר לי מור אבי ז"ל (חכם סלמן מצפי זצ"ל) כמה תשובות בדבר: אחת, שהכניסה למירון היתה מצד הדרומי של הקבר, מכיוון הנקרא "ואדי עמוד", ובדרך זו לא היו קברים. שנית, מי לנו גדול כהאר"י ז"ל שהיה בעל רוח הקודש וצופה ומביט היכן יש קברים, וכנזכר בספריו הקדושים. שלישית, בכתבי האר"י ז"ל חלו ידים מהחברים, ואין לסמוך אלא על ספרי עץ חיים, מבוא שערים ושמונה שערים, וכנזכר בדברי מהרח"ו ז"ל (הקדמת עץ חיים ד"ד ע"ד) וכן העיד הרש"ש זיע"א בספרו נהר שלום (דל"ב ע"א ודל"ג ע"ג) ומצינו בשער הגלגולים (הקדמה לט), שבעת פטירת האר"י ז"ל היה הרב יצחק הכהן אצלו, ואמר לו רבנו האר"י ז"ל: "קום צא מהר, כי אתה כהן והגיע זמני, כי אין פנאי להאריך בשום דבר. ויצא מהר, וטרם שיצא ממפתן הבית פתח פיו, ויצאה נשמתו בנשיקה, זלה"ה". ע"כ. ומכל אלה תדע שאין לסמוך

על המתירים עכ"ד מו"א זלה"ה (חכם סלמן מצפי זצ"ל). המורם מן האמור: א. הכניסה לכהנים בכל מעלה ההר לקבר הרשב"י וסביבותיו אסורה, מפני שהמקום מלא קברים ומערות קבורה רבים של יהודים, כפי פסק בית דין דצפת לפני פ"ה שנים, ורבים מחכמי ישראל שהיו שם באלף שנים האחרונות, מעידים שהיה שם בית קברות יהודי. ב. כל שיש שלשה קברים באיזור הרי זו "שכונת קברים" והמקום יש לו חזקת טומאה, ובפרט שכיום מצויים קרוב לשישים מקומות קבורה. ג. גם כשהקברים נעשו בפותח טפח, יש לחשוש שנפחתו ונסתמו במשך השנים, אם על ידי בנין וחפירות, ואם על ידי מי גשמים ועפר שנכנסו שם וסתמו, וכמו שפסקו הרמב"ן הרשב"א והריטב"א, ורבים מהאחרונים. ד. גם לסברת הטוענים שיש פותח טפח ואיסורו מדרבנן, אין שום היתר לעבור איסור דרבנן כדי להשתטח על קברי צדיקים, וכמו שפסקו הרי"ף, רש"י, הראב"ד, מהרי"ל, ההפלאה, הנודע ביהודה, ועוד רבים מהפוסקים. וצור יצילנו משגיאות ומתורתו יראנו נפלאות כן יהי רצון. עכ"ל שו"ת מבשרת ציון והבאתי כל דבריו במלואם.

ואחר זמן מצאתי בספרו תורה בציון (פרק ה' עמ' רכ) וז"ל: ודע ידידי, קורא נעים ונלבב, כי עד לפני שנת התר"ע, הם הימים שלפני מלחמת עולם הראשונה, בזמן שהתורכים שלטו בארץ ישראל, הכניסה לקבר הרשב"י, היתה מכיון הכביש העולה מחיפה אל מירון בסיבוב הכביש החד נקרא "נחל עמוד", ומשם היו באים אל המערה מכיון מזרח, וכידוע בספרי מסעות מזמן מרן הבית יוסף ורבנו האר"י זיע"א. ורק כאשר הגיעו הבריטים וכבשו את ארץ ישראל, סללו את הכביש הנוכחי העולה להר אל מירון, והחריבו את בית העלמין שהיה בחזית הכניסה כיום לקבר הרשב"י ע"ה וסללו שם כביש, וזה הכביש לא היה מעולם, והוא נסלל על בית העלמין כידוע וכמפורסם, וחרשו כל הקברים כולם, והחריבו בית העלמין ליהודים כנודע, ולכבוד הגנרל אלנבי סללו כביש על גבי קברי יהודים, וכנזכר בכמה ספרים.

וכזאת מיצנו בספרי המסעות של כמה מחכמי ישראל באלף שנים האחרונות, שמתארים מערות קבורה וכוכים סביב המערה. וכן כתב בפירוש תלמידו האלמוני של רבנו חיים בן עטר זצ"ל ביומן המסעות שלו, כשביום א' מנחם אב שנת תק"א היה שם הרב עם שלשים תלמידיו.

גם הרב שמואל צ'צ'יק ז"ל, שרוב ימיו היה במירון, העיד בפני הרב שלמה ציפר ז"ל, כי לפני שמונים וחמש שנה כביש הכניסה למירון היה מצד דרום הציון, והבריטים סללו את כביש הכניסה הנוכחי, ופרסו את הרחבה שלפני הכניסה לציון, ומצאו שם בית הקברות יהודי והרסוהו, ועליו בנו את הכביש ורחבת הכניסה.

יטמאו. והאל הטוב יערה עלינו רוח טהרה ותרבה הדעת והחכמה, והארץ תתרוממה.

חותמים: נחום אתרוג הרב ראש אב ית דין דעיר הקודש צפת, דוד חי אדרעי, הצעיר רפאל מנשה ענתבי ס"ט.
עכ"ל התורה בציון (בהמשך דבריו הביא את דבריו בספרו מבשרת ציון, אולם אכמ"ל כיון שהבאתי התשובה המלאה למעלה).

וכן מצאתי בספר תשובות והנהגות לרבי משה שטנברוך שליט"א (ח"ז סימן יז) שכתב לאסור וז"ל: "דע שאיסור גמור לכהנים להיכנס לבנין שע"ג מערת הרשב"י, שמה שיש סומכים להקל להיכנס משום שקברי צדיקים אינם מטמאים, הנה דעת רובא דרובא דהפוסקים שאין שום היתר לכהן להיטמא לקברי צדיקים. וכן מה שיש סומכים להקל משום שיש מסורת שכשבנו את הבנין על ציונו של הרשב"י בנו אותו באופן שהטומאה לא תעבור לבנין שע"ג הקבר, שבנו אותו ע"ג כיפין והשאירו פותח טפח פתוח מן הצד לאויר העולם (שאם החלל טפח שתחת הבנין סתום מכל הצדדים אזי מה"ט הטומאה בוקעת ועולה לבנין ורק כשיש טפח מהצד פתוח לאויר העולם אז מועיל שלא תעבור הטומאה) הנה אפי' אם המסורת הנ"ל היא אמת, מ"מ א"א להתיר בזמנינו מטעם זה, שהרי בדורות שלאחמ"כ עשו שינויים בבנין והוסיפו עליו, ומנ"ל שעדיין נשאר טפח מן הצד שפתוח לאויר העולם, ואדרבה כיון שהיום אין אנו רואים היכן יש מתחת הבנין טפח שפתוח לאויר העולם, א"א לנו לסמוך שגם היום קיים טפח פתוח אלא יש לנו לחוש שנסתם אח"כ. וכן נוהגים רוב בית ישראל שאסור לכהנים ליכנס שם. וכבר הזהיר ע"ז הרה"ק מסאטמאר זצ"ל בספרו ויואל משה (מאמר ישוב א"י סי' צ"ט).

ואיתא בגמ' יבמות (פח:): רחובה על ישראל למנוע הכהנים מליטמא דכתיב וקדשתו עיי"ש. ולכן חובה עלינו לעורר ולהודיע לכהנים שיזהרו שלא להיכנס לבנין שע"ג מערת הרשב"י, ובכך אנו מקיימים מצות וקדשתו וזהו כבודו של רשב"י שכהנים לא יכשלו באיסור על ידו, וזכות רבה להודיע לכהנים שיזהרו בזה.

ודע דהנה איתא במתני' בבכורות (מה:): דכהן המיטמא למתים פסול לעבודה עד שיקבל עליו שלא ליטמא למתים, ובב"י (סי' קכ"ח) הביא מהקדמונים דהוא הדין דפסול לנש"כ ולכל מעלות הכהונה, וכן פסק בשו"ע (סי' קכ"ח סעיף מא). והנה המג"א (שם ס"ק נד) ביאר דמה דכהן המיטמא למתים פסול לעבודה ולנש"כ זהו קנס דקנסוהו רבנן. וכ"כ עוד אחרונים וכ"כ הביה"ל (שם ד"ה נטמא). אבל בשו"ת יהודה יעלה למהר"י אסאד (ח"א סי' מז) הביא דשי' הרא"ם דמדאורייתא כהן המיטמא למתים אין בו קדושת כהונה כלל, ורק דיש לו תקנה לקבל עליו לנהוג איסורי

וכן בפסק בית הדין בצפת, אשר פורסם ברבים לפני קרוב למאה שנה מימינו אנו, על ידי הגאונים המפורסמים: הרב נחום אתרוג, והרב דוד חי אדרעי, והרב רפאל מנשה ענתבי זצ"ל, נכתב כדלהלן:

אזהרה שמענו, היות וידוע שמסביב לחצר בית הז'והר, התנא הרשב"י זיע"א, היו איזה קברים ידועים מבני ישראל מסומנים שלא ידרכו שמה הכהנים, ובזמן האחרון נאבדו ובפרט עכשיו שעשו מגרש גדול סביב החצר הנזכרת ומצאו שם עצמות, ומהצד השני שהיו גם כן קברים אחדים מבני ישראל, מילאו עפר על גבם בכדי להשוות את ככר המגרש, ולא ניכר עוד מקומם.

הנה יש לזה דין שדה שאבד בה קבר, שמבואר בדברי הר"ם והר"ש דגם ברשות הרבים טמא מדרבנן, ומטמא באוהל לכהנים, ואסורים גם כן לילך בתוך ארבע אמות של הקבר. ומה שנמצא קבר אחד לומר בזה, זה קבר שאבד הוא שנמצא, שנוי בפלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל (פסחים י'. בכורות כה:), ולדברי רש"י והתוספות נראה דהלכה כרשב"ג, דאמר תיבדק כל השדה כולה, כי היכא דקבר בה האי, קבר בה איניש אחרינא. ויש בזה שיטות הפוסקים דקיימא לן כמאן דאמר זה שאבד הוא שנמצא, והרמב"ם ז"ל השמיט דין זה ולא הכריע. ומי יכול להכניס את עצמו בזה. וחזק מזה, יש את אלו הקברים שנתכסו בעפר על גבם כנזכר. ועוד, זאת הקבר שנמצא אסור לפנותו, ואם פינהו מקומו טמא.

ולא די לנו זה הצער של הראשונים עד אחרון הגאונים הגאון הקדוש משינוא זצ"ל שצווחו ככרוכיא על הליכת כהנים על קברי צדיקים שאין להם לסמוך ולהקל באיסור דאורייתא, אלא שנוסף עוד לעבור דרך המגרס הזה שהוחזק בטומאה.

ובאשתקד חשו להחמיר בנסיעת הכהנים על דרך הכביש באוטומוביל (רכב) בשביל שנתגלו קברים אחרים סמוך לכפר, שיש בזה ספיקות להקל, כמובאר אצלנו בכתובים. ובפרט דאיתרע חזקת קברות על ידי מעשה הפינוי שעשו הנכרים, אלא שיש לחוש שנשארו או שנתפזרו העצמות, ויש לומר דלא עדיף משדה שנחרש בה קבר נדון כבית הפרס דרבנן, ולזה יש לומר דבאוהל זרוק לא החמירו ביה רבנן. ולפי דברי המשנה למלך (הלכות טומאת מת פרק י"א, הלכה ג) בשידה ההולכת על גבי קרקע דינו כאוהל וחוצץ בפני הטומאה. בפרט אם מניחים מדף פשוטי כלי עץ במקום המושב, מותר לכולי עלמא, על פי דברי הריטב"א ז"ל (עירובין ל:): ודו"ק. שבאמת על זה אמרו בירושלמי (עבודה זרה פרק ב, הלכה ט) לא ביש לו דאמרת על טהור טמא, אלא סופך דאמרת על טמא טהור. וכל מי שיודה על האמת יראה שהדברים כנים ונכונים, ויזהירו הכהנים שלא

לכך דצריך לעשות הרחקה טובא לכל מה שנוהג במקדש כברכת כהנים שלא יעשה במקום שיש בו טומאה (וביאר שם דאע"ס שברכת כהנים נוהג בגבולים אבל עיקרה במקדש ולכן צריך הרחקה טובא). והראב"ד תמה עליו וכתב וז"ל "מיהא תימה לומר שאפי' בזמן הזה יהא נוהג דבר זה", ודילמא דרבי יורן מיידי במקדש שאמרו ברכת הכהנים בהזכרת שם המפורש וצריך פרישות יתר עיי"ש. וסיים הראב"ד והמחמיר יתברך.

הנה חזינו מדברי "ספר המקצועות" חומר הדבר כשעושה ברכת כהנים במקום שיש בו טומאה, שתפילתו תועבה וגורם לזרעו שיכלה מהעולם וכו', ואם כי דלענין טומאת נדה אין אנו נזהרים בכך וכדמסיק הראב"ד, מ"מ י"ל דזהו דוקא לענין טומאת נדה שאין זה פוגע בקדושת הכהונה (דהא כהן מותר להיות בבית שיש בו נדה), אבל בטומאת מת דכהן מוזהר עלה, אזי כו"ע מורו דכשנושא כפים בבית שיש בו טומאת מת הנה מלבד מה שעובר באיסור דאורי' בטומאה יש גם סכנה גדולה בנשיאות כפים שגורם שזרעו יכלה ועליו הכתוב אומר ובפרשכם כפיכם וכו'.

ולכן גם אותם הכהנים שסומכים להקל להיכנס לבנין שע"ג מערת הרשב"י, אבל עכ"פ לענין נש"כ, שיש בזה סכנה גדולה במקום שיש בו טומאת מת, נראה שראוי שיחוש להשיטות שיש טומאה בבנין שם (ושזהו דעת רובא דרובא מהפוסקים וכן נהגו רוב בית ישראל), שמה שסמכו להקל כשנוגע לאיסורא אין מכאן הוכחה להקל גם כשנוגע לסכנה, ולכן הכהנים שמקילים להיכנס יזהרו שלא לישא כפים, ויקבלו שכר על הפרישה יותר מהדרישה. ומה עוד שאין מסורת כלל שנהגו לישא כפים במערת הרשב"י, שהרי בדורות שלפנינו לא התקיימו מניני תפילה במערת הרשב"י וממילא בודאי לא נשאו כפים שם, ורק בזמן האחרון נתחדש לעשות שם מניני תפילה (ופי ידיעתי עד שנת תשט"ו לפ"ק לא היה אפי' ס"ת בבנין הציון).

ודע עוד דאפי' אם נימא דכלפי שמיא גליא דההלכה היא כדעת המקילין לכהנים להיכנס ע"ג מערת הרשב"י, מ"מ אם הכהן מתפלל עם ציבור שמחזיקים דאסור מדינא לכהן להיכנס והם מקפידים על כהן שנכנס לבנין ונושא כפים וסוברים שנוהג שלא כדון, שוב אסור לכהן לישא כפים לאותו ציבור, דכיון שהציבור מקפידים על מה שנושא כפיו אית בזה איסור דאורי' דלא תתגודדו. ועוד, שהרי קיי"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירו בפניהם (פסחים נא). ולכן גם כאן אסור לישא כפיו בפני ציבור שסוברים שאסור לעשות כן. (וכאן לא דמי לכל מחלו' בין בעלי הוראה שרשאי כ"א לנהוג כהוראת רבו, דהוי כמחלוקת בין שני בתי דינים בעיר אחת שאין בזה איסור לא תתגודדו (וכדאיתא בגמ' יבמות יד.). דבעלמא בכל מחלו' בין שני בתי דינים אין בזה איסור כיון שיסוד איסור לא תתגודדו הוא שלא ירבה מחלוקת בישראל, וע"כ בכה"ג

כהונה ואז חוזר לכהונתו, אבל כל זמן שלא קיבל עליו הוא פסול מדאורייתא, דמהא דכתיב וקידשתו ודרשינן מינה שבי"ד מקדשים אותו בע"כ, והיינו שכהן העובר על איסורי כהונה, כופין אותו לשמור על דיני כהונה, ש"מ מלשון זה דכל זמן שלא כפופו והוא עובר על איסורי כהונה אינו מקודש והרי הוא חלל גמור מה"ת לכל דבר, וגם מוכח כן מדברי הרב התו"כ עיי"ש. ועיי"ש עוד ביהודה יעלה שהביא כמה ראיות לש"י הרא"ם, וציין שם דגם בשו"ת חת"ס (ליקוטים סימן יב) מסיק כדברי הרא"ם.

והאי דינא דכהן המיטמא למתים שפסול לעבודה ולכל מעלות כהונה (ולש"י הרא"ם זהו מדאורי' היינו דוקא כשמיטמא במזיד וכמ"ש בב"י שם וכן הוכיח ביהודה יעלה (שם) אבל אפשר דאותם הכהנים שאין להם מסורת מאבותיהם שנהגו להיכנס לבנין שע"ג מערת הרשב"י, ורק הם מורים היתר לעצמם להיכנס למערת הרשב"י, אע"פ שיודעים שרובא דרובא מהפוסקים סוברים שיש טומאה בקברי צדיקים וכן שא"א היום לסמוך על המסורת שהבנין עשוי באופן שלא תבקע בו טומאה וכמ"ש, (ובכלל בלא"ה אין יסוד איתן לסמוך שהמסורת הנ"ל היא אמת ואכמ"ל), וכן מורים כל פוסקי זמנינו שאסור לכהנים להיכנס לבנין שע"ג מערת הרשב"י, ואותם הכהנים יודעים בעצמם שבשאר איסורי תורה לא היו סומכים להקל על איזו דעה יחידאה או על איזו שמועה על מסורת ונגד הוראת כל פוסקי הדור, ורק כאן כיון שאין יכולים להתגבר על חשקם להיות במערת הרשב"י הם מורים לעצמם היתר לסמוך על שיטה יחידאה או על איזו שמועה על מסורת, בזה יש לומר דאפשר דכיון שיודעים בעצמם שעושים שלא כדון יש לדונם כמזיד וממילא הם פסולים לכל דבר כהונה, (ולש"י הרא"ם הנ"ל אי"ז רק קנסא דרבנן אלא הוא דין תורה שהוא חלל גמור לכל דבר), וצ"ב. (ועיי"ש ביהודה יעלה מה שדן לענין רופא שמטמא למיתי עכו"ם לצרכי רפואה דלא חשיב מזיד, וצ"ע אם נד"ד דומה לדבריו שם).

והנה אפי' אותם הכהנים שטוענים שכיון שהם יו"ח של הנהגה גאונים שהקילו לילך לכהנים להיכנס לבנין שע"ג מערת הרשב"י לכן הם רשאים לנהוג כפי דעת המקילים, (ושמעתי מפי הרה"ק רבי אהרון מבעלזא וצ"ל שנכד רשאי לסמוך על דעת זקינו אפי' אם רוב הפוסקים חלוקים עליו), מ"מ גם הם עכ"פ לא ירחיקו לכת לישא כפיים בבנין שע"ג מערת הרשב"י. וטעם הדבר דבפירוש הראב"ד למסכת תמיד (פ"ו) כתב שמצא כתוב בספר המקצועות שאסור לכהן לישא כפיו בבית שנמצאת שם אשה נדה, דאמר רבי יודן כל כהן שנושא את כפיו ואמו או אשתו או בתו טמאה, ונכנס הוא באותו בית שהנדה שם, הרי תפילתו על ישראל תועבה, ואף גורם לזרעו שיאבד מהעולם, ולא עוד אלא שאינו מוציא את ישראל יד"ה, ועליו הכתוב אומר "ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם" עכ"ד. וביאר שם הראב"ד הטעם

שחלוקים בעלי ההוראה, כ"א אינו מקפיד על חבריו שנוהג אחרת ממנו, שמבין שעל כל אחד לנהוג כהוראת רבו, ואין נגרמת מחלוקת. אבל כאן רבים מחזיקים שכהנים המקילים עושים שלא כדין וע"כ כשהן מקיל בזה גורם קפיד ומחלוקת עליו, ועובר באיסור לא תתגודדו". עכ"ל התשובות והנהגות.

ובשו"ת ברכת יהודה (ברכה, ח"ב ענינים שונים סימן ג אות י' עמ' רעו כתב לאסור לכהנים להיכנס לציון הרשב"י, וז"ל: "אולם עדיין צריכים אנו למודעי, דחזי הוית לרב החסיד ר' יצחק אלפיה זצ"ל בעל מחב"ס קונ' היחיאלי בספרו אהבת השם (עמוד קכח) שכתב אודות כניסת הכהנים לקבר רחל וז"ל והנני רושם לך מה שהעיד לי רב רחומאי רבי רפאל ישראל (שירזלי), כי בימי אביו הרב רבי יצחק, והרב רבי י"ט ישראל, ועוד רב ששכחתי שמו, כשבנו כותלי בית קבורת רחל אמנו והמצבה הגדולה וחזקום ותקנום היטב, חששו להם אלו הרבנים הנזכרים משום כניסת הכהנים לשם, ואם קברי הצדיקים מטמאים אם לאו, שנויה היא במחלוקתם של ראשונים כמלאכים, ולצאת ידי חובת כל הדעות ולהנצל מדין שמים, ולהתיר להם לכהנים כניסה לשם בלי שום פקפוק ונדנדוד מחשש עבירה, עשו חלל גדול בתוך הכיפה שעל הקבר כדין וכהלכה, ועל גבי הכיפה של החלל ההוא בנו להם המצבה הגבוהה הזאת העולה עד החלונות, ומאז ואילך כל הרבנים והחסידים שהם כהנים ומדקדקים על עצמן בכל מין חומרא יתירא, נכנסים לשם בלי שום פקפוק, ובאין אומר ובאין דברים, ומזה תדע כי כל תקנות הראשונים כמלאכים כולם היו נעשים על פי הדין וההלכה, ובכן אל תתחכם עוד לסתור דבריהם ומעשיהם וסיגיהם, כי הם ירדו לעומקה של ההלכה, ומאתנו נעלם כל דבר, ולכן רשמתי עדות זו בספר לדעת מה יעשה ישראל וכהניהם, ולשום על כל ישראל ועל רבנן ותלמידהון. עכ"ל. ולפי דבריו נראה דיש מקום להקל גם לגבי קבר של רשב"י, שהרי העיד ר' שלמה שלימל ז"ל מעיר הקדש צפת במכתבו מיום כה חשון שסז, ונדפס מכתבו בספר מצרף לחכמה וז"ל להיות ששתי פעמים בשנה, חוק ולא יעבור, הולכים כל חכמי סגולה הבקאים בחכמת האמת מכל החכמים למירון, ששם קבור רשב"י ורבי אלעזר בנו, והלל ושמואי ורבי יוחנן הסנדלר, ועל כל אחר בנוי כמו מגדל גבוה ארבע קומות איש, והתנא קבור מבפנים, והמגדל מקיפו מכל צד. ע"כ. וכן הוא בספר עמק המלך. גם בספר מסעות א"י (משנת רפג) כתב שראה את מערת רשב"י ובנו, והיא סגורה אין מקום להכנס בה, ולמעלה על המערב שני ציונים יפים, זה כנגד זה וכו'. ע"כ. ובספר אהבת ציון כתב ואמרו לי שיש מערה תחת החצר וההיכל ופתח המערה מן המערב, רבי אלעזר קבור מיד אצל הפתח וכו', ואמר לי רבי יעקב מנקר, שפעם אחת נפתחה הרצפה של ההיכל, וראה שיש מערה חלול תחתיה וההיכל מבפנים מצוייר ומכוויר ומפואר מאד. ע"כ. וע"ע בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' נג ד"ה אמנם ממילא). ודו"ק. ולפי"ז

יש מקום להקל גם לגבי קברי האבות במערת המכפלה, שהרי ידוע שקברי האבות נמצאים עמוק באדמה, וע"ג בנוי מערה (כשמה כן הוא מערת המכפלה), וע"ג המערה בנויה המצבה שהיא הנראית לעינינו.

אולם דבוי הרב יצחק אלפיה בשם כמה גדולים צ"ע, שהרי התוס' במס' ברכות (יט: ד"ה רוב) כתבו דלא מהני פותח טפח רק אם ראש הארון פתוח טפח, שאם היה סתום, אדרבה כי יש בו פותח טפח מטמא ואפילו בצד הריקן שבו, כדאמרין במס' אהלות וכו'. ע"כ. וכ"כ הרא"ש בתשובה (כלל ל סי' א) והרמב"ן במפר תודת האדם (ענין הכהנים), והטור ביו"ד (סי' שעב). וכן מבואר בשו"ת מהרי"ל (סי' קנ). והשתא לפי"ז מה מועיל מה שעשו אותם חכמים חלל גדול בתוך הכיפה שעל הקבר, שהרי המצבה היא אטומה, ואין בה פותח טפח, וגם ע"ג המצבה יש תקרה שמאחילה ע"ג המצבה, וא"כ מה יועיל מה שעשו שם חלל גדול.

וכן יש להעיר על מ"ש בשו"ת צ"א (חט"ו סי' סח) שהניא מ"ש בספר אהבת השם הנ"ל, וכתב שעפ"ז יש לשקול מחדש את ההלכה בענין כניסת הכהנים לקבר רחל. ובחלק טז (סי' יח) העיר לו על כך הראש"ל הגר"מ אליהו שליט"א [זצ"ל] שמאחר שזו עדות של גדולי עולם, יש לסמוך על עדותם בזה, ושכן העידו על המקובל ר' שאול דוויק הכהן זצ"ל, ור' אפרים הכהן זצ"ל, שהיו נכנסים לשם וטעמם ונימוקם עמם, וכן אנו מורים לקהל הקודש הכהנים. ע"כ. (ובעלון קול צופיך גליון 313 כתב שמטעם זה גם קברי האבות מותרים). והרב המחבר כתב להשיב על כך שבשו"ת זית רענן (ח"ב חיו"ד סי' כו) ועוד, כתבו שהכהנים לא יכנסו לקבר רחל, ואולי סברו שלא מספיק מה שתיקנו. ע"כ. ולפי האמור הדבר צ"ע שהרי מבואר בדברי התוס' והרא"ש והרמב"ן דלא מהני פותח טפח, אא"כ פתוח גם בגג הקבר והתקרה. ושור"ר שכן תמה ע"ז בספר טהרת הכהנים כהלכתה בקונ' וכו' יושכר דוב (סי' יג). ע"ש.

אפקוד דהנך פוסקים ס"ל כמ"ש בספר דברי חמודות (סוף הלכות טומאה) לדייק מדברי הרמב"ם דאפילו כולו סתום טהור הוא מן התורה. ע"ש. וכ"כ בספר פנ"י (ברכות שם) לדייק מדברי רש"י והרמב"ם, דס"ל דפותח טפח מהני בכל אופן אם סתם מכל צדדיו. ע"ש. הובאו בקצרה בספר ארץ חיים (חיו"ד סי' שעב ד"ה כתב הטור). גם בספר ערוך השלחן (חיו"ד סי' שעב סעיף ג) ציין לדברי הפנ"י הנ"ל. וכ"כ בספר מעשה רוקח (הל' ט"מ פ"ב הלכה ו), ובספר הצ"ח (ברכות יט: ד"ה ורוב), ובספר נחלת דוד (ברכות שם), ובספר מגן גיבורים (סי' רכד סק"ב). ובספר המפתח ציינו גם לספר אבהא"ע בהשמטות (ע-ג), ואינו תח"י. וע"ע מ"ש בזה בספר עינים למשפט (על דברי התוס' הנ"ל). אולם עדיין צ"ע בזה, דהנה הטור (שם) כתב דלא מהני פותח טפח אם סתום מכל צדדיו, וכתב ע"ז הב"י שכיכ הרא"ש בתשובה, והרמב"ן בספר תורת האדם, ולא הביא

המערה, מותרים הכהנים להכנס לתוך הבית שעל גבי המערה. ע"ש. אולם נראה שבקבר רחל לא שייך היתר זה, וכמבואר למעין. ואף אם היה נעשה בדרך היתר, נראה שיש לכהנים להחמיר בזה, משום דלאו כו"ע גמירי דינא, ויבואו להקל אף בשאר קברות.

ובשו"ת הסבא קדישא (שם) הביא מ"ש אליו רי"ח טוב זריהן (בעל שו"ת בכורי יעקב) שמצא סמך למנהגם של הכהנים מ"ש בספר מעשה אורג דיש להתיר לכהנים לילך על קברי הצדיקים, משום שאין כל האהל נאסר, דרך במקום הקבר הטומאה בוקעת ועולה, ולא בכל חלל החדר. ע"כ. והסבא קדישא יצא לקראת נשק, ודחה את דבריו מהלכה. ע"ש. ואף שהרי"ח טוב זריהן דחק עצמו ליישב את קושיותיו של הסבא קדישא. ונדפסו דבריו בשו"ת הסבא קדישא (שם בסף הסימן) שבקיה דאיהו דחיק ומוקמי אנפשיה, וכמבואר למעין.

וכעת נדפס שו"ת שערי ציון להרה"ג ר' שמואל רבינוביץ שליט"א הרב של הכותל המערבי והמקומות הקדושים, ושם בסי' טז אות ט הביא מה שדן בספר תורת כהנים להגר"מ גרוס אודות הכניסה לכהנים בקבר רשב"י, וכתב שם להעיר על מה שיש טוענים שאפשר לכהנים להכנס לקבר רשב"י משום שקברו נבנה כיפין ע"ג כיפין, שהוא טעות גדול שהרי פסקו התוס' והרמב"ן והרא"ש והטור והב"י והדרישה והב"ח והט"ז (ביו"ד סי' שעא) דחלל טפח לא מהני, ואדברא גרע טפי דאז הטומאה בוקעת ועולה עד לרקיע אפי' נגד צד הריקן שבו, אלא צריך שיהא פתוח טפח לאויר העולם. ושם באות י הביא הרב שערי ציון את מה שדן בשו"ת ציץ אליעזר הנ"ל בענין הכניסה לקבר רחל, ובסוף דבריו כתב שיש לאסור בכל הקברים ושכן פסק בשו"ת יחו"ד (ח"ד סי' נח) אודות קבר רחל. ע"ש. (א"ה מו"ר זכר בשאלתו את קבר רחל, ולפ"ז במסקנתו שהסיק שיש איסור להטמאות לקברי הצדיקים, אף קבר רחל בכלל זה).

וע"פ כל האמור יש לדחות את מה שראיתי בספר טהרת שדה המכפלה העוסק כולו בהיתר כניסת כהנים במערת המכפלה, דהמעין היטב בכל מ"ש לעיל, יראה שדבריו דחויים מהלכה. עכ"ל הברכת יהודה.

אולם יש החולקים וסוברים דשרי לכהנים להיכנס לציון הרשב"י, וכן ראיתי בספר הנפלא גם אני אודך למורנו ורבנו הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א (בחלק כניסת כהנים לציון הרשב"י עמ' א וכו') ששאלו הגאון רבי יוסף חיים מסעוד אביחצריא מח"ס מרי"ח ניוח ועוד בדין האם הוא נוהג לעלות לציון הרשב"י ואינו חושש למראית העין, והאם יש לו עובדה מעניינת על מר זקנו בדין זה, והשיב לו כך וז"ל: "אני גם נוהג ליכנס לקבר רשב"י כמנהג אבותי, אם אני לא ייכנס לקבר רשב"י, אני מכריז כביכול בקול שאבותי וזקני הכהנים, הגדולים בתורה ובצדקות, לא

שום חולקים ע"ז, וגם בחיבורו כ"מ על הרמב"ם (פ"ג מהל' אבל הלכה יד) על דברי הרמב"ם התם, הביא את דברי התוס' והרא"ש והרמב"ן הנ"ל בשתיקה, ולא העיר שאין כן דעת הרמב"ם. ומלבד זאת הרי אף אי נימא דמהני פותח טפח בכל אופן, זהו דוקא מדין תורה, אך מדבריהם איכא איסורא בזה, וכמבואר התם בגמ' ברכות. ע"ש. ואפשר דס"ל לאותם גדולים עיקר כדעת הרמב"ם ורש"י לפי שיטת הפנ"י, ואף שעדיין איכא איסור מררבנן, מ"מ י"ל דספיקא דרבנן לקולא, שהרי י"א דקברי הצדיקים אינם מטמאים. אולם אף שטרחנו ליישב דעת אותם גדולים, מ"מ מידי ספק לא יצאנו, ובפרט שנראה מדעת הב"י שאין מי שחולק בזה על דעת התוס' וכו"ל, וא"כ מה שכתב הרב אהבת השם בפשיטות שעשו תקנה זו לצאת ידי חובת כל השיטות וכו', הם דברים תמוהים לאחר המחילה הרבה.

אולם שוב התבוננתי בזה דאפשר שכוונת אותם גדולים במעשה שעשו חלל גדול בתוך הכיפה שעל קבר רחל אמנו, משום דחשיב כדין עליה שעל גבי הבית והמת בתוכה שאינה מטמאה, אולם גם דבר זה צ"ע דמסתברא דהמערה יש לה דין של קבר, כיון שהמת קבור בתוכו בקביעות, ושור"ר שכ"כ בפשיטות בספר גשר החיים (ח"א פרק כס אות יב) וז"ל ואסור לכהנים להכנס באהלי קברי הצדיקים, ואע"פ שהם קבורים במערה, אין לאהל שעל הקבר דין "עליה שעל גבי בית שהמת בתוכו" אלא יש למערה דין קבר (וכבית שהמת בתוכו ופרץ פצימיו) שמטמא סביבו על גבו. עכ"ל. לפיכך נראה עיקר שיש להורות להחמיר בזה, אף בקבר רחל וקברי האבות וקבר רשב"י. וכן מסופר בגמרא ב"ב (נח). על רבי בנאה שהיה מציין קברי האבות, ומבואר שגם קברי האבות מטמאים באהל, וכמו שפירשו כן רבותינו הראשונים, הובאו בשו"ת יחוה דעת (ח"ד סי' נח בהערה). עשנ. ומינה שיש להחמיר גם בקבר רחל וקבר של רשב"י.

ולאחר כותבי זאת ראיתי להגר"י זריהן בשו"ת בכורי יעקב (חיו"ד ריש סי' כ) ששמע מפיו של רב החסיד רבי שאול הכהן דוויק זצ"ל שהטעם שהיה מיקל להכנס לקבר רחל, משום שנודע לו שפתח המערה פתוחה לחוץ. ע"ש. אולם אף אם נסמוך על עדות זו, הנה היום שאטמו את כל המערה בגג מבטון כדי לאבטח את כל המבקרים, מידם של בני ישמעאל, א"כ חלה הטומאה על כל השוהים מתחת לגג, ושור"ר ספר טהרת הכהנים (דף צח), ובספר טהרת הכהנים כהל' בקונ' זכרון יששכר (סי' יב יג יד) ומהאריכו מפי סופרים ומפי ספרים שאין לסמוך על השמועות שעשו אלא תיקון המועיל בקבר רחל ובקבר רשב"י, ואף אם בעבר עשו תיקון, הנה במשך הדורות שינו את המבנים, וא"א היום לסמוך ע"ז. עש"ב.

והן אמת כי בספר ארץ חיים (חיו"ד סס"י שעב) כתב בשם כמה מחברים דאם יש חלל טפח מפסיק בין תקרת הקבר ובין תקרת הכוך שבמערה, ויש בית בנוי על גבי תקרת

וגם נכנס לתוך אוהל רשב"י, ואני זוכר זאת. ושמחתי לראות כי בספר זה מבואר הרבה נימוקים וטעמים, למה אין שום חשש בכניסה לכהנים לאהל רשב"י. בבברכת ברה והצלחה וכל טוב לוי הכהן רבינוביץ בן הגה"ח רבי גמליאל זצ"ל. עכ"ל.

השומע ברכת כהנים בקברי צדיקים אם יענה "אמן"

מצאתי בספר ילקוט יוסף למרן הראש"ל רבי יצחק יוסף שליט"א ברכות (מבוא עמ' ע) וז"ל: "והשומע ברכת כהנים בקברי צדיקים, האם לסמוך על הפוסקים המתירים לכהנים להכנס לקברי צדיקים, ויענה אמן, או שאסור לענות אמן שהרי בשביל לברך ברכת כהנים הוא צריך לעבור עבירה. (ראה בשו"ת אבני ישפה (ח"ח קלח או' ג) ושם לגבי עניית אמן אחר כהן שעולה שם לתורה). דהא נקטי' דאסור לכהנים להיכנס לקבר של צדיק. ובכל רגע שנמצא שם עושה עבירה. ואמנם יש כהנים שנכנסים לקברי צדיקים ע"פ המובא בפת"ש (יו"ד שעב סק"ב) בשם שו"ת בתי כהונה (בי"ד כג) ע"פ מדרש משלי (ט) כשנהרג ר"ע נטפל בקבורתו אליהו הנביא, יחד עם רבי יהושע הגרסי תלמידו של ר"ע שאל רבי יהושע את אליהו כיצד מר שהוא כהן מטפל בקבורה והרי אסור לכהן להיטמא למתים, והשיב אליהו הנביא, כי אין טומאה בתלמידי חכמים ולא בתלמידיהם. (אולם בתשובות הרא"ש כלל ל' א' איתא שאליהו אינו כהן). והובא גם בשד"ח (מע' אבלות או' קי, אס"ד מע' ר"ה א או' א ד"ה ראיתי) אולם בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדורא ג' ב') כתב, שאין צדיקים מטמאים זהו רק בשעת קבורה. וע' בגמ' סוכה (כה:) דמבואר שהטמאים לא יכלו לעשות קרבן בפסח ראשון, או בגלל שנגעו בארונם של יוסף, או בנדב ואביהוא. ומוכח דגם צדיקים גמורים מטמאים. וכן מצינו בברכות (כח:) דרבי יוחנן בן זכאי אמר בעת פטירתו, פנו כלים משום טומאה, אף שהיה צדיק גמור. ועיין בזה בשו"ת דברי יציב (יו"ד רלג) ועלתה הסכמת הפוסקים שגם לקבר צדיק אסור לכהן להיטמא. ועיין בקש"ע (רב, יד) ובח"א (בהקדמת ספר שערי צדק על מצוות התלויות בארץ), ובשו"ת ישכ"ע (ח"ח סימן ד) ובשו"ת זית רענן (ח"ב סימן כו), ובשו"ת משנה הלכות (ח"ו סימן רו), בשו"ת צי"א (א' פ"ט או' מד), בשו"ת יחו"ד (ח"ד סימן נח), ובשו"ת יבי"א (ח"ד יו"ד לה או' ז), ובארץ חיים (יו"ד שעא סק"א).

ובספר טעמי המנהגים (עמ' ר"ס) כתב, הכהנים המדקדקים במצוות, ואדיר חפצם להשתתף בשמחת הרשב"י עם אלפי ישראל בל"ג בעומר, יעלו מירונה, ואל יכנסו אל הקודש פנימה, רק יעמדו בפתח האוהל, כלומר לפני פתח החצר החיצונה, ובספר חמדה גנוזה מביא שהגאון בעל דברי חיים זצ"ל ציוה לכהנים שלא ילכו על קברי הצדיקים ואפי' אם יהיה ל"ג בעומר במירון לא ילכו על הציון, וכן הרבי מסאטמר היה מזהיר על כך, ע' בטעמי המנהגים הנז' (עניני

היו נזהרים ח"ו באיסור של טומאת מת. וכעין ששמעתי פעם על אחד מגדולי ישראל שבמוצאי שבת לא החמיר כזמן ר"ת, ואמר שאם יחמיר על עצמו, נמצא שמוציא לעז על אבותיו הקדושים שחיללו שבת ח"ו, שלא חיכו לזמן של ר"ת. [אני כן מחמיר לחכות על זמן ר"ת].

והנה אין בעיה של מראית עין, שהרי יש אלפי כהנים שנכנסים לקבר רשב"י, וגם עושים שם ברכת כהנים. ויש מהם גדולי ישראל ואדמו"ר"ם ורבנים חשובים מאד שהם כהנים ונכנסים לקבר רשב"י, וגם יצא לאור כמה ספרים להוכיח ההיתר והמסורת של הכהנים ליכנס לקבר רשב"י, ולפני כמה שנים הוציא לאור ידידי הגה"צ רבי יוסף קדיש ברנדסדורפר שליט"א ספר שלם (שלשה מאות חמישים עמודים) בשם "חזקת טהרה" שם מוכיח שאפילו בלי מסורת, אלא ע"פ ההלכה מותר לכהנים ליכנס שם. ע"ש.

אא"ז הגה"צ הגר"ל רבינוביץ בעל "מעדני השלחן" זיע"א אמר לי שאביו הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ [רפפורט] זיע"א, היה אדם מורם מעם, וגם זכה לגילוי אליהו הנביא, והיה מדקדק גדול בהלכה (כמבואר באריכות בספר הנפלא "תפארת בנים" שהוציא לאור אאמו"ר הגה"ח רבי אלחנן יעקב דוד שליט"א, וכעת נדפס גם בספר "עובדות דרבי לוי" בסופו, ע"ש ואכמ"ל), ולכן סומך עליו בלי עוררין. וכיון שהיה לו מסורת שנכנסים לקבר רשב"י, לא רצה זקני בעל "מעדני השלחן" לשמוע כלל דיעות אחרות בענין זה.

ואני שמעתי מכ"ק מרן אדמו"ר בעל "חוקי חיים" משומרי אמונים זיע"א שכהן שאין לו מסורת ליכנס לקבר רשב"י, צריך באמת להחמיר מדין ספיקא דאוורייטא לחומרא, אולם מי שיש קבלה ומסורת מאבותיו שנכנסים הכהנים לקבר רשב"י, בוודאי שיכול לסמוך על זה. עכ"ל.

ועוד מצאתי בספר זה (עמ' ג) מכתב נדיר מזקנו בעל "המעדני השלחן" זיע"א בפרסום ראשוני בענין זה, וז"ל: "אור ליום ד' וארא כ"ז טבת תשע"ג לכבוד הרה"ג רבי יוסף קדיש בראנדסדארפער שליט"א בן הרב הגאון הגדול רבי מאיר זצ"ל מחבר ספרי אורה ושמחה על הרמב"ם אחדשה"ט כראוי קיבלתי ספריך "חזקת טהרה" שמבואר שם הרבה דינים עמוקים במסכת אהלות, ובין הדברים כתוב שם על כניסת כהנים במירון על ציון הרשב"י זיע"א. אשר כידוע שרבים משבט הכהונה נהגו ליכנס שם, על פי קבלת המסורת שיש בידם מדור דור, שהמערה נבנתה באופן שאין שום חשש טומאה ליכנס לאוהל שעל גביו. וכן נהג אבי זצ"ל, שהיה ראש ישיבת קשינוב, והיה משגיח הכשרות בחצר אדמו"ר הזקן מטשורטקוב זיע"א, והיה לו היתר הוראה, עם שמוש, מהגאון המהרש"ם מברעזאן זצ"ל, ובסוף ימיו (כסליו תר"פ - אדר ב' תרפ"ט) היה גר בצפת, ומפעם לפעם, הלך למירון בדרך עליית ההר המוביל למערה, בדרך הרגילה, שהלכו כל השנים, מאז ועד עתה,

ל"ג בעומר בהגה). ונודע כי יש הרבה קברות בשבילים המוליכים לקבר, ולכן הכהנים ימנעו מלעלות על קבר רשב"י במירון.

וע' בקונטרס תורת כהנים שיש דרכים ואפשרויות עד להיכן אפשר לכהנים להכנס ולהתקרב לבנין, או לעלות גג של ציון הרשב"י במירון.

ובאדמת קודש (עמ' תרפה) כתב ששמע כמה פעמים מהגר"ש אלישיב לאסור כניסת הכהנים לציון הרשב"י במירון, ושכן הורה הגרש"ז אויערבאך לפרסם בשמו, שאיסור גמור הוא לכהנים ליכנס לשם כמו על שאר קברי צדיקים.

ולכן אסור לענות אמן אחר הכהנים שמברכים ברכת כהנים בקבר הרשב"י זיע"א, וכן העלה הגר"ש אלישיב (שו"ת וישמע משה ח"א עמ' שכא) שאין לענות אמן אחריהם, כיון שזו ברכה לבטלה, שהרי עוברים אז על איסור. וכן הביאו בשם הגר"ח קנייבסקי (שו"ת השואל סי' יח) שאסור לענות אחריהם אמן. אך יש שכתבו בשם הגר"ש אלישיב שהשיב להם, דהואיל וסו"ס במירון הדבר הוא ספק אם מותר לכהנים ליכנס שם, עונים אמן.

ובשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סי' סה) דן אם כהנים שאינם נכנסים לקבר רשב"י ועומדים במרפסת מחוץ לקבר, יכולים לישא את כפיהם כאשר הקהל עומד בתוך קבר הרשב"י ושומעים את ברכתם. וכ' דרק עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה, אבל מלפניהם ובצידיהם אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת. וכאן הם אנוסים ולא יכולים להיכנס לציון. (והאריך בכ"ז בקובץ גם אני אודך על ענייני כניסת הנהנים למירון).

ובאמת, אע"פ שכהן הרוצה לעלות בדרכים הכשרות לכהנים יש לו על מה לסמוך, וע' בילקו"י אם יש להקל רק בנסיעה באוטובוס, כי הכל ספק הוא, וגם הכהנים הם כהני חזקה, מ"מ צריכים לחוש בזה לחומר האיסור, וכן בקברות הצדיקים שבטבריה הפזורים בכל מיני מקומות, ראוי לכל כהן שלא לעלות.

וכבר ביארנו בכמה מקומות שעדיף שלא לעשות ביטול תורה ולא לנסוע לקברות הצדיקים על חשבון הלימוד בכולל. וכבר כתב האדמו"ר מצאנו זצ"ל, כי בדורות הקודמים לא היו הולכים על קברות צדיקים, ורק בדור האחרון נתפשט מנהג זה ע"י אותם שאינם מתמידים בלימודם. וברור שאין לבטל תורה לשם נסיעה לקברות צדיקים. וכן דעתו של מרן אאמו"ר זצ"ל שהתריע ע"ז ביותר.

גם הגרא"מ שך בספר מחשבת מוסר (עמ' נד) כתב: יש בציבור שנהגו שנוסעים למירון וכדומה וזה נכנס גם אצל בני תורה, וזהו נגד דעת התורה, אם יש ענין להתפלל על

קברי צדיקים הרי אין זה הזמן המתאים, גם משום מצב הצניעות בזמננו, וגם משום הפסקת הלימוד באמצע הזמן. אלא שאנו קטנים בהבנה ונמשכים אחר העולם כדרך נשים וקטנים וכפשוטים שאינם יודעים מאומה, שיכולים לעשות כל דבר אסור ולומר שזה טוב, לא התמלאנו בתורה ולא הגענו להבנת התורה ולדע"ת, וממילא האדם הוא קטן, ונמשך אחר דברים אלו מבלי דעת. וכשיש דע"ת על ידי שלומדים ומלאים בתורה ויש ידיעת התורה, האדם נעשה יותר נעלה ומרומם.

ובנטעי גבריאל (עמ' שמא) הביא מס' ביתו נאווה קודש, שהרה"ק מבעלזא לא נתן רשות ללכת למירון, ואמר קדושת רשב"י בכל מקום. ושכן השיב הרה"ק מגור לבחורים שלא ילכו, ואמר הרי יש לכם את הרשב"י בגמרא." עכ"ל הילקוט יוסף.

ועוד ראיתי בספר אבני דרך (ח"י סימן כ עמ' 65) שדן בענין זה וכתב כך: "לגבי קברי צדיקים שאסור לכהנים, להיכנס לשם לכולי עלמא כקבר רבי מאיר בעל הנס, פשיטא ראם כהן נכנס לשם ועלה לדוכן, דאין לענות אחריו אמן. דהוי איסור לברך ברכה שאינה צריכה, דהובא בגמרא במסכת ברכות (לג, א) ובמסכת סוטה (מא, א), ונפסק ברמב"ם בהלכות ברכות (א, טו): "כל המברך ברכה שאינה צריכה - הרי זה נושא שם שמים לשוא, והרי הוא כנשבע לשוא, ואסור לענות אחריו אמן", וכן פסק השולחן ערוך (רטו, ד) וביאר המשנה ברורה (סקי"ט): "לשוא ר"ל אף שהוא מברך כסדר נוסח הברכה בדרך הודאה ושבח כיון שאינה צריכה".

התוספות (ראש השנה לג, א ד"ה 'הא') רבינו יונה (לט, ב בדפי הרי"ף) בשם רבני צרפת, הרא"ש (קידושין א, מט) בשם רבינו תם וספר החינוך (מצוה תל) העלו דהאיסור לברך ברכה שאינה צריכה הוא רק מדרבנן (והפסוק הוא אסמכתא). אולם לפי רבינו אפרים (עיין בספר הישר סה), הרמב"ם (תשובה פד הוצאת פריימן) ורבינו מנוח (הלכות שופר ב, ב) יש בזה איסור תורה. עפ"ז כתב הריב"ש (שפד) דיש להחמיד בדבר שיש בו ספק ברכה לבטלה כיון שאיסור זה רמוז בתורה.

המגן אברהם (רטו, סק"ו) והברכי יוסף (מו, ו) כתבו דע"פ הרמב"ם ברכה שאינה צריכה זהו איסור מהתורה. מאידך, בפאד הדוד (כו) לרמב"ם כתב שאיסור ברכה לבטלה הוא מדבריהם. ותירץ השדי חמד (מערכת בית קטו ד"ה 'ולכן') שכוונת הדמב"ם שזהו איסור שיש לו סמך מהתורה, אלא דיסוד האיסור הוא מדרבנן (כעין דברי הריב"ש) וע"ע בחזו"א (קלז, סק"ה). וכתב הרמב"ם בהלכות שבועות (יב, ט) דמי שמברך ברכה שאינה צריכה - צריך לנדונו (ע"פ הגמרא בנדרים ז, ב). וחזיתי דבספר חסד לאלפים לבעל הפלא יועץ (רטו, סק"ו) כתב כי העונה אמן המברך ברכה לבטלה הרי זה כאילו בירך הוא לבטלה.

וחזיתי כי בשו"ת האלף לך שלמה (נז) כתב כי השומע ברכה שאינה צריכה ועונה אמן הרי הוא כמחזיק עוברי עבירה (אולי הכוונה דהוי כמצוה הבאה בעבירה). והכא בנידוננו הוא ממש מחזק את ידי הכהן שעלה לדוכן במקום דאסור (דהרי נעשה הדבר במזיד) ויתרה מכך, דעצם כניסת הכהן לשם הוא איסור גמור.

וחשבתי להביא עוד ראיה מאונן ששנינו דאסור לו לברך, ומצינו דמי ששמע אונן מברך אסור לו לענות אמן אחריו, כיוון דאסור היה לו לברך, וכן העלו הברכי יוסף (יורה דעה שמא, סק"ח) ושו"ת מנחת שלמה (א, צא) וע"ע בשו"ת שואל ונשאל (ח, רטז).

כדברינו לאסור לענות אמן אחר הכהנים בקבר רשב"י, העלה בשו"ת אבני ישפה (ח, קלח אות ג), וציין דכיון שהכהן מברך ברכת כהנים במקום שאסור לו להיות (שהרי המקום בחזקת טומאת מת), נראה שיש כאן מצוה הבאה בעבירה (דבשביל לברך ברכת כהנים הוא צריך לעבור עבירה) ולפיכך לא יענה אחר ברכתם אמן. והוסיף שם שהדעה שמוותר להיטמא לצדיקים נדחתה מהפוסקים.

וכן ראיתי דהעלה הגריש"א (שו"ת וישמע משה א עמוד שכא) "אין לענות אמן כיון שזו ברכה לבטלה, שהרי עוברים אז על איסור". וע"ע באריכות בדברי הגר"מ ציון בספרו קום התהלך בארץ (סי' מא) שהאריך בדין זה, ובסיכום תשובתו כתב: "היתה קבלה אצל חלק מגדולי א"י שקבר הרשב"י היה בנוי כך שיתאפשר לכהנים להיכנס, אבל הקבלה לא נמצאת אצלנו ומשום כך גדולי דורנו אסרו לכהנים להיכנס לשם". (וע"ע בשו"ת ארץ ישראל קיז).

עד כה התייחסנו לדין עניית אמן, אזכיר בקיצור נמרץ את דין כניסת הכהנים לקבר רשב"י, שעליו התבססו (דאנו סוברים דהוי איסור ועפ"י החמרנו). בין המקורות האוסרים לכהנים להיכנס לקבר רשב"י: ספר חמדה גנוזה (אות קמח), שו"ת דברי יחזקאל (א), שו"ת שואלין ודורשין (ה, עו) וע"ע בספר ויואל משה (ח מאמר ישוב א"י צח-צט) דאסר הכניסה לכהנים. וכן איתא בספר ציון לנפש צבי (ב אות ב).

אף שבספר הברכה המשולשת (ב, לא עמוד ס) כתב שמוותר לכהנים להיכנס לשם, וביאר בהערה (קד) דזו קבלה מהר"א גלאנטי שהשאירו פותח טפח ע"ג הקבר (וע"ע בספר הזכרונות) וכן העלה בקונטרס פתחי טהרה (יג). וכן שמעתי (מידידי הרב אלמקייס) כי הרה"צ מזידיטשוב (שהיה כהן) כתב כי יש לסמוך על דברי הרמב"ן (ריש פרשת חקת) שמי שמת מיתת נשיקה אינו מטמא.

אולם אנו לדינא מחמירים לגמרי בזה. ועיין בשו"ת פאת שדך (ב, מא אות א) שכתב ש"אינו כדאי להתיר איסור על פי שמועה בעלמא" שבנו את הקבר באופן שכהנים יכולים להיכנס. והעיר בשו"ת תשובות והנהגות (ד, רסו): "ואף

דבשעתו הגאון רבי שמואל העליר זצ"ל... התיר כהנים, לא ידוע לנו היאך היה מצב השביל בשעתו, אבל אנו אין לדין אלא מה שענינו רואות ונראה שכל האיזור בית קברות גדול היה, ומה לו לכהן בבית הקברות" (וע"ע בשו"ת קול מנחם או"ח ג, שנד). ועיין בהסכמת הגרשז"א לספר ציון לנפש צבי שהעיר כי אין לכהנים להיכנס לקבר רשב"י (וע"ע בהליכות שלמה, מועדים ב עמוד שסו).

וכבר העיר הנטעי גבריאל (הלכות אבלות ב, צא, ב) שיש שהתירו לכהנים ליכנס לתוך הבניין של קבר רשב"י, אך רוב הפוסקים דעתם לאסור. וציין שם בהערה רשימה ארוכה של גדולי ישראל האוסרים (ובהם האגרות משה, המנחת יצחק, המנחת שלמה ועוד). וכ"כ בשו"ת שערי ציון (טז אות ט), בשו"ת ברכת יהודה (ב עניינים שונים ג אות י) ובשו"ת מרכבות ארגמן (א, יא).

וכן שאלתי אני הקטן את הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א וכך כתבתי: "לכבוד הרב האם אדם השומע ברכת כהנים בציון הרשב"י במירון צריך לענות אמן על ברכתם, והאם ברכתם לבטלה. תודה רבה הצב"י ניתאי כהן ס"ט מח"ס מסובין ועוד אשדוד". והשיב לי הרב כך: "כהנים לא נכנסים לכל המתחם".

וכן שאלתי שאלה זו להגאון רבי בניהו שמואלי שליט"א, וכך כתבתי: "לכבוד רבי בניהו שמואלי שליט"א ראש ישיבת המקובלים "נהר שלום" שלום וברכה, אשמח לדעת האם אדם השומע ברכת כהנים בציון הרשב"י במירון צריך לענות אמן אחר ברכתם, והאם ברכתם לבטלה. תודה רבה". וכתב לי הרב: "מסתבר שיכול לענות". [ונראה לי שאם כתב כך הרב שליט"א, ברכה זו אינה לבטלה. נ.כ.].

וכן שאלתי זאת להגאון הגדול רבי אלחנן פרץ שליט"א גאב"ד "חוקת משפט" וענה לי הרב: יענה.

ועוד נתייעצתי בכך עם הגאון רבי מרדכי טולדאנו שליט"א מלפנים חבר מועצת הרבנות הראשית, וחתן מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל ואמר לי הרב: יענה.

עניית אמן על ברכת כהנים בקבר רחל

ועוד כתב וז"ל: "בעניין כניסת כהנים לקבר רחל עיין בדברינו בשו"ת אבני דרך (ו, קנה) ותראה דזוהי מחלוקת גדולה בפוסקים. שכן יש שהתירו בקברי אבות (שחיו קודם מתן תורה) שלא היו מצווים, וכן יש המסתפקים האם זהו מקום הקבורה, וכן באופן הקבורה הנעשה. בין הפוסקים שהתייחסו לזה (ורובם החמירו) עיין בשו"ת ציץ אליעזר (טו, סח), שו"ת מנחת אלעזר (ג, נג) שו"ת זית רענן (ב יורה דעה כו), שו"ת יחוה דעת (ד, נח), שו"ת שערי ציון (טז אות י), שו"ת ברכת יהודה (ב עניינים שונים ג אות י), שו"ת אדני פז (ג, סט) שו"ת נטע שורק (קח), שו"ת ישכיל עבדי (ח דף

קצב) שו"ת בכורי יעקב (יורה דעה כ) שו"ת משפטי עוזיאל (תנינא ליורה דעה קכג אות ג), שו"ת מים חיים (ב, סח בשם הנתיבי עם סי' שכב), מקור חיים לגר"ד הלוי (ה עמוד 453), שו"ת תירוש ויצהר (ע) ושו"ת אבני ישפה (ג, קא). וע"ע בספר מרכבת יחזקאל (עמוד מו), בשו"ת הסבא קדישא (א, כג), בשו"ת עקיבה יוסף (יורה דעה קפז) ובספר אדרת שמואל (עמוד שס).

והבאנו בשו"ת אבני דרך (ו, קנה) כי: בספר אהבת השם (לר' יצחק אלפיה עמוד קכח) כתב על קבר רחל (הובא בשו"ת ציץ אליעזר): "כשבנו כותלי בית קבורת רחל אמנו והמצבה הגדולה וחזקום ותקנום היטב, חששו להם אלו הרבנים הנזכרים משום כניסת הכוהנים לשם, ואם קברי הצדיקים מטמאים אם לאו ושנויה היא במחלוקתם של ראשונים כמלאכים, ולצאת ידי חובת כל הדעות ולהניצל מדין שמים ולהתיר להם לכוהנים כניסתם לשם בלי שום פקפוק ונדנוד מחשש עבירה, עשו חלל גדול בתוך הכיפה שעל הקבר כדין וכהלכה, ועל גבי הכיפה של החלל ההוא בנו להם המצבה הגבוהה הזאת העולה עד החלונות, ומאז ואילך כל הרבנים והחסידים שהם כוהנים ומדקדקים על עצמן בכל מין חומרא יתירא נכנסים לשם בלי שום פקפוק..." וכן כתב הגר"מ אליהו (הובא בשו"ת ציץ אליעזר טז, יח) להתיר לכוהנים, וכן פסקו בשו"ת דברות אליהו (ה, לה) ושו"ת דבר חברון (ג, ריב). ועיין עוד בשו"ת דברי בניהו (ד עמוד ריד) ובספר קום התהלך בארץ (יט).

ראוי לסכם מחלוקת גדולה זו באחרונים בדברי שו"ת שאילת שלמה (ג, שכט) שכתב בהאי לישנא: "יש פוסקים שהתירו לכהנים להיטמא לקברי צדיקים, כי צדיקים במותם נקראו חיים, אך ההלכה המקובלת היא שאסור. יש שהתירו את קברי האבות במערת המכפלה, וכן קבר רחל אמנו, כי הם בנויים בצורה כזאת שאין טומאה, אך גם על זה ההלכה המקובלת היא שאסור. לכן למעשה, אין לכהנים להיכנס לקברי צדיקים, אך אלו שנוהגים כן, אפשר ללמד עליהם זכות ובייחוד בקבר רחל ומערת המכפלה".

וברור דמי שרבותיו מתירים לכהנים להיכנס לקבר רחל ולשאת את כפיהם שם, דעליו לענות אמון אחר ברכת הכהנים. אולם אם רבותיו סוברים דאין לכהנים להיכנס לאותם קברי צדיקים, והוא מתפלל במניין בו כהן עולה לדוכן, נראה לי דאין לו לענות אמון. דאיתא במשנה ברורה (רטו סק"כ): "כל המברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא את שם... כתבו האחרונים דאפילו יש ספק ספיקא להצריך ברכה כגון ספק אכל כזית או לא ואת"ל לא אכל שמא הלכה דעל בריה אפילו פחות מכזית מברכין אפ"ה ספיקו להקל ולא יברך". וכתב בספר פסקי תשובות על המשנ"ב (רטו אות יא) על דברי מורן כי כל המברך ברכה שאינה צריכה... אסור לענות אחריו אמון "ובכלל האיסור כל המחמיר לברך במקום שאמרו ספק ברכות להקל".

ומובא בזה בשער הציון (רטו סקכ"א): "עיין בפמ"ג בפתיחה... ובאמת משמע מכמה פוסקים דיש איסור בדבר ונ"ל הטעם דמשום דאסמכו הדבר אלא תשא שהלאו הזה חמיר משאר לאוין כדאי' בשבועות ל"ט עי"ש דחשיב לה בגודל חומרה כחייבי כריתות ומיתות ב"ד וגם גודל עונשה עי"ש בגמרא לכך אפילו ספיקה חמור משאר ספיקי דרבנן ואסור להחמיר מספק".

אף שנראה לי כי אין לענות אמון, נראה דלא עבר על איסור, וכתב הביאור הלכה (רטו ד"ה 'ואסור לענות'): "ומ"מ נראה דאם אחד נוהג כאיזה דעה ואותה דעה לא הודחה לגמרי מן הפוסקים... אף שמן הדין אין מחוייב לענות עליה אמון דספק אמון לקולא מ"מ אין איסור אם עונה עליה וכמו שכתב הפמ"ג באות א' דאין בו חשש דלא תשא". וכ"כ בספר חיי משה (כללי הברכות טז, א הערה 4). וע"ע בקיצור שו"ע (י, ד).

אזכיר כי בשו"ת בצל החכמה (ה, קסד) דייק מהחור"ד (יורה דעה קי ס"ס על הש"ך סק"כ) כי מותר לומר אמון שלא לצורך, אך אסור לאמרה לשם חובה בספק אם מחויב בה.

בהכני את הספר לדפוס יצא לאור שו"ת השואל ושם בסימן יח דן בשאלה זו, וציין דזו מחלוקת בפוסקים דדעת הגר"ח קנייבסקי שאין לענות, ואילו דעת הגר"א נבנצל שמוותר לענות. והעיר שם מו"ר בעל המשנת יוסף "אם הכהנים יש להם על מי לסמוך מותר לענות אמון". והביא שם את דברי ידידי בעל שו"ת שואלין ודורשין שכתב לו: "לא ראיתי מי שמתיר לכהנים להיכנס לקברי אבות, ובודאי שתפילתם שם היא בעבירה, ואין לענות אחריהם אמון". ועי"ש עוד בדבריו הנוקבים של בעל שו"ת ודרשת וחקרת, שכתב בסוף דבריו "..." ולכן לדעתי אין לענות אמון על ברכת העבריינים".

העולה לדינא: מי ששומע כהן העולה לדוכן בקברי צדיקים במקום שאסור לכהנים להיכנס (כקבר רבי מאיר בעל הנס או קבר רשב"י), אסור לו לענות אמון אחר ברכת הכהן. אולם מי ששומע ברכת כהנים במקום בו נחלקו הפוסקים האם מותר לכהנים להיכנס לשם (כקבר רחל), אם רבותיו סוברים דמותר לכהנים להיכנס יענה אחריהם אמון ואם רבותיו סוברים דאין לכהנים להיכנס לשם - לא יענה אחריהם אמון. עכ"ל האבני דרך.

ובספר גם אני אודך תשובות הרב רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא (עמ' כז) הביא את תשובתו של האבני דרך, והוסיף שם שדברי שו"ת השואל הביא לכאן ולכאן, והביא שם את המתירים לענות אמון, ואף אני הביאם כאן וז"ל: "האם יענה אדם אמון על ברכת כהנים בקברי צדיקים, כגון מערת המכפלה או קבר רחל? האם לסמוך על הפוסקים המתירים או שאסור משום שהיא מצוה הבאה בעבירה? תשובה:

הגר"ש אבינר השיב לי: "כן, כי יש להם על מי לסמוך להיכנס. אמנם כשיש מחלוקת אם יש לברך או לא, מי שמברך ע"פ המתירים לא עושה עבירה, אבל אלה שפוסקים שלא יברך לא יענו אמון, כי הוא אמון לבטלה. אבל כאן זאת לא מחלוקת אם כן לברך או לא לברך, אלא מחלוקת אם להיכנס לקברי צדיקים או לא, אבל אחרי שנכנסו יש להם לברך ברכת כהנים ולכן יש לענות אמון".

הגר"א נבנצל כתב לי: "יענה".

הגר"ר שמואל אליעזר שטרן, מראשי בית ההוראה של הגר"ש הלוי וואזנער ומח"ס שו"ת שביבי אש, כתב לי: "יש מקום להקל".

הגר"ר יוסף ליברמן, מח"ס שו"ת משנת יוסף, כתב לי: "אם הכהנים יש להם על מי לסמוך (שאומרים שהקברים למטה ויש כיפה עליהם) מותר לענות אמון".

הגר"ר שמאי קהת הכהן גרוס בעל שו"ת שבט הקהתי, כתב לי: "יכול לענות".

הגר"ר פנחס אברהם מיינרס, אב"ד האג ומח"ס שו"ת דברי פנחס, כתב לי: "אמון זוהי לא מצוה בעבירה, וכו' (ע"ש עוד מה שכתב בזה)".

הגר"ר שמחה ב"צ רבינוביץ מח"ס פסקי תשובות, כתב לי: "כיון שהיו גדולי עולם שהתירו, מותר לענות אמון".

הגר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ, מח"ס גם אני אודך כתב לי: "לענ"ד בקבר רשב"י זיע"א בוודאי שיענה אמון על ברכת כהנים ששומע שמברכים בפנים המערה, מפני שרבו המיתרים ליכנס, וכן במשפחתנו נהגו ליכנס לציון רשב"י. וכן נהג אא"ז הגר"ל רבינוביץ זצ"ל בעל 'מעדני השלחן', שהיה נכנס למערת רשב"י, אולם במערת המכפלה ובקבר רחל רובם סוברים שלא יכנסו כהנים שם, ויש מעט מאד שסוברים שמותר ליכנס, ומכל מקום נראה לענ"ד שכיון שיש איזה שיטה כזו שמותר ליכנס, שוב כבר צריך לענות אמון, שאע"פ שכתבו הפוסקים ש'ספק אמון לקולא', מכל מקום מאידך מצינו בזה שיש גיהנם של אבדון חלילה, למי שלא עונה אמון, שנכנס שם, רח"ל. ע"ש דברים נוראים. ומעודי תמהתי למה כתבו הפוסקים ש'ספק אמון לקולא', הרי לפי הזוהר חמיר מאד מי שמפספס אמון אחד, והיה צריך להיות 'ספק אמון לחומרא'. ודוחק לומר שנחלקו בזה הפוסקים בנגלה עם הקבלה. וצ"ע לע"ע. ולכן לענ"ד עדיף לענות אמון, ואדרבה שיעיר לכהנים אלו בעדינות האם ביררו היטב הלכה זו שמותר להם ליכנס בפנים, וראיתי פעם בקובץ אוצרות התורה' ושלחתי בזמנו לאוצר החכמה לזיכוי הרבים, שהיה מו"מ באריכות אם מותר לכהנים ליכנס לקבר רחל, ע"ש ואכמ"ל. ויש דיון דומה בפוסקים לגבי אם שומע חזרת הש"ץ אחרי זמן תפילה, אם יענה אמון, עיין בספר אשי ישראל, ועוד, וכן יש דיון בפוסקים אם שומע

ברכה מאחד שמתפלל שמו"ע בלחש, האם צריך לענות אמון, כיון שנוהג שלא כהלכה שמתפלל בקול, אולי לא צריך לענות אמון, כמו שקיי"ל שמי שמתפלל בחזקה אין עונים אמון אחרי ברכותיו, והארכתיו בזה בס"ד בספרי גם אני אודך על ענינים שונים (ח"ב סימן מ"א) ע"ש. וכתבתי פעם בס"ד כעין זה לגבי מי ששומע ברכת כהנים אחרי זמן השקיעה הרגיל, לפני השקיעה של זמן ר"ת, שצריך לענות אמון, שכיון שיש שיטות שעדיין יום, יש על מי לסמוך לגבי זה שצריך לענות אמון, אע"פ שהשומע סובר שזה כבר זמן לילה שלא ראוי לנשיאת כפיים. ודו"ק. ובפרט בברכת כהנים צריך ביותר ליזהר לענות אמון ולהראות שרוצה לקבל הברכות מהקב"ה, ולא יהיה בכלל אלו שכתבו הפוסקים בהלכות נשיאת כפיים שאלו שיוצאים לפני ברכת כהנים, עליהם הכתוב אומר ולא חפץ בברכה, ותרחק ממני. ע"ש.

הגר"ר מאיר מאוזן, מח"ס שו"ת בית נאמן וראש ישיבת כיסא רחמים, כתב לי: "אם הכהנים עושים כן ע"פ רבותיהם, אפשר לענות אחריהם אמון" (עיין בשו"ת בית נאמן סימן א').

הרב מרדכי אלמקייס, מח"ס שו"ת ויכתוב מרדכי כתב לי: "...אמנם דעת מורי ורבי מרן הקדוש מזידיטשוב זיע"א (שהוא עצמו היה כהן) לסמוך על דברי הרמב"ן ריש פר' חוקת שמי שמת מיתת נשיקה אינו מטמא עי"ש. והוא עצמו הכי נהג להכנס למערת המכפלה וכן לציון רשב"י ולקבר אהרן הכהן. ועי' בשו"ת ויכתוב מרדכי ח"א עמ' תכ"ו שהבאתי מעשה נפלא על זה מאביו של אדמו"ר זיע"א (לגבי קבר רחל לא אמר לי)... מכל מקום לענין הלכה, אם יש מי שמתיר להכנס לאותו קבר, כדוגמת רשב"י ומערת המכפלה, יכולים לענות אמון אחר הברכה כיון שיש להם על מה שיסמוכו, וכמו שספרדי עונה אמון כששומע אשכנזי מברך על תש"ר או על יין שברכתו שהכל לדעת מרן וכיו"ב. אך אם אין שום היתר, כגון שעושים ברכת כהנים בבית עלמין חלילה - בוודאי לא יענה אמון, דאין זה מברך אלא מנאץ. (וע"ש עוד מה שכתב בזה)".

הרב פנחס שפירא, מח"ס שו"ת בריתי שלום, כתב לי: "לכאורה אם אדם עושה עפ"י רבו שמתיר אזי ל"ש לאמר 'זבח רשעים תועבה' (וע"ש עוד מה שכתב בזה). ע"כ מספר הנפלא השואל חלק א', להגר"מ ציון שליט"א."

והביא כאן את תשובתו של הגאון רבי שמואל רבינוביץ שליט"א רב הכותל המקומות הקדושים, שרבים הזכירו דבריו בקצרה, והביא כאן את תשובתו המלאה בספר שערי ציון (ח"ה סימן מו עמ' שפה) וז"ל: "לא מצאנו כמעט בשום מקום מקור ברור להיתר כניסה לציון הרשב"י במירון, אלא רק מקור אחד מפי השמועה שיש בענין זה, וכפי שהובא בשו"ת מנחת יצחק (ליקוטי תשובות סימן קכ"ט) שם הביא: ע"ד שאלתו ששמע באר"י, שכמה כהנים גאו"צ הלכו

ב. הלכה למעשה, אין לכהן להיטמא לצדיק אף שהוא גדול הדור או רבו, כי דבר זה יכול לגרום לתקלות חמורות באיסורי תורה.

ג. משום כך, התפשט האיסור שאין לכהנים להיכנס לקברי האבות, במערת המכפלה, קבר רחל, קבר הרשב"י במירון, וכן שאר קברי תנאים ואמוראים הקדושים ז"ע, שאף שהם מקומות קדושים מבחינת רוח נפשם של הטמונים שם, הרי המקום עצמו שורה עליו טומאת מת רגילה, וכ"ש בקברות יתר הצדיקים. ואין להורות שום היתר בזה, ומצוה להוכיח לכהנים החרדים לדבר ה' באמירה נעימה לבל יכניסו עצמם בספק איסור טומאה דאורייתא, ולחלל קדושת כהונתם.

ד. להלכה ברכה שנאמרה באופן של איסור כגון אם אכל דבר איסור, או שבא לידו באיסור, אין מברכים עליו, והוא הדין שאין עונין אמן על ברכתו. כמו כן, כל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה נושא שם שמים לשוא, והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו אמן.

ה. יתר על כן, כתבו הפוסקים שהעונה אמן אחר ברכה לבטלה הרי זה כאילו בירך הוא לבטלה.

ו. אין לענות אמן על ברכה שאינה צריכה, אף שהוא מברך כסדר נוסח הברכה בדרך הודאה ושבח.

ז. כאמור לעיל, אין כל היתר לכהנים להיכנס לקבר הרשב"י במירון, ולא מצינו שיש חילוק בין קבר הרשב"י לשאר קברי צדיקים. זאת ועוד, מאחר ודעת רובא דרובא של גדולי הפוסקים שאסור לכהנים ללכת להשתטח על קברי צדיקים, ושכן משמע מסתימת הטוש"ע וכל הנושאי כלים שלא הזכירו כלל את השיטות שצדיקים אינם מטמאים במיתתם, וכן הזהירו גדולי גאוני ישראל הפוסקים האחרונים שיש איסור גמור לכהנים להשתטח על קברי צדיקים ולהיכנס במערות קבורתם, אין לכהנים להיכנס כלל לציון הרשב"י, כיון שבכך הם עוברים באיסור טומאת מת החמורה, שלדעת הפוסקים רבים יש בזה איסור דאורייתא.

ח. משום כל הנ"ל, בנידון דידן, פשוט שאין לכהנים שנכנסו לקברי צדיקים לשאת שם את כפיהם, ואם עברו ונשאו את כפיהם, אין לענות אמן על ברכתם, דהוי ברכה לבטלה.

ט. הציבור הרואים כהנים שנעמדו בציון הרשב"י לשאת את כפיהם, מצוה להוכיחם באמירה נעימה לבל יכניסו עצמם בספק איסור טומאה דאורייתא, ולחלל קדושת כהונתם וכן שלא ישאו שם שמים לבטלה.

י. כמו כן נראה פשוט, שאם הש"ץ רואה בחזרת הש"ץ שכהנים נעמדו לשאת כפיהם, אל לו להקריא להם את פסוקי ברכת כהנים ולסייע להם בכך, אלא עליו להמשיך כדרכו כאילו אין שם כהנים. והמסייע להם עושה שלא כהלכה, ואף נמצא מכשיל את הרבים שיראו וכן יעשו, ובכך

להשתטח על ציון הרשב"י ז"ע במירון, וציון לדברי הקיצור שו"ע (סי' ר"ב סעי' י"ד) שכתב בזה"ל, יש כהנים הדיוטים נוהגים ללכת על קברי צדיקים, באמרם שקברי הצדיקים אינם מטמאים, וטעות הוא בידיהם וצריכין למחות להם. ועל כך השיב בעל המנחת יצחק: "עיי' פת"ש (סי' שע"ב סק"ב) בשם הרב בתי כהונה (ב"ר סי' כ"ג) דהאריך להוכיח דאסור. ועיי' אלף המגן שעל המטה אפרים (סי' תקפ"א ס"ק קי"א) ובהגה שם מכמה מקומות. יעו"ש"ה.

ובנוגע לרשב"י שמעתי מאת הגה"צ מוהר"נ כהנא (שליט"א) [זצ"ל] מבני ברק יצ"ו ששמע מחותנו זקינו מבערעזדאויץ ז"ל שהי' חתן הגה"צ מוהר"ם מזידיטשוב ז"ל, שמקובל שהקבר נבנה באופן שהכהנים יוכלו להיכנס שם, ואמר לי שכן שמע באה"ק שמקובל כן. ועכ"ז מקובל שמרן משינאווא ז"ע קרא תגר על זה, ברם הרב הנ"ל שהוא כהן הולך להשתטח על קבר רשב"י במירון מטעם הנ"ל, אבל הרבה צדיקים נמנעים מלילך ג"ב לשם, (ועיי' שד"ח מערכת אבילות כלל ק"ח, וכן מערכת כ"ף כלל צ"ג). עכ"ד.

וראה בכתב עת אורייתא (יט, תשס"ג עמי שכ"ג) שם כתב הרה"ג מרדכי שפיעלמאן שליט"א, בעמח"ס "ציון לנפש צבי" (העוסק בעניין השתטחות כתנים על קברי צדיקים) שבכוונה תחילה השמיט מספרו שמועה זו (וראה באורייתא שם שהביא עוד שמועה בענין זה - ואעפ"כ השמיט מספרו), מחמת שלא מצא כן בשום ספר הדין בעניינים אלו של השתטחות כהנים על קברי צדיקים שיש חילוק בין קבר הרשב"י לשאר קברי צדיקים, ומסתימת דבריהם נראה שאין חילוק בזה ואיך אפשר על סמך שמועה שאין לה מקור ממשי אלא על פי שמועה בלבד להכשיל כהנים בטומאת מת החמורה, שלדעת פוסקים רבים יש בזה איסור דאורייתא.

נמצא אם כן, שמאחר ודעת רובא דרובא של גדולי הפוסקים שאסור לכהנים ללכת להשתטח על קברי צדיקים, ושכן משמע מסתימת הטוש"ע וכל הנושאי כלים שלא הזכירו כלל את השיטות שצדיקים אינם מטמאים במיתתם, וכן הזהירו גדולי גאוני ישראל הפוסקים האחרונים שיש איסור גמור לכהנים להשתטח על קברי צדיקים ולהיכנס במערות קבורתם, הרי שכן הוא הדין בלא כל פקפוק ואין כל היתר לסמוך על שמועה רחוקה, אף אם מקורה טהור וקדוש.

העולה לדינא: א. א להלכה העלו רוב הפוסקים שאין לכהנים להיכנס חלילה לקברי צדיקים, באמרם שקברי צדיקים אינם מטמאים, כי טעות הוא בידם וצריכין למחות בהם, משום שיש בכל איסור דאורייתא, בלא שום צד היתר. ורבנן קשישאי וקמאי לא עבדי הכי אלא נזהרו בכך מאד שלא לחלל קדושתם.

יבואו כהנים לידי איסור טומאת מת ואיסור "לא תשא את שם ה' אלוֹקֶיךָ לשווא". עכ"ל השערי ציון.

ותבט עיני בשורי עוד בספר גם אני אודך ל"ג בעומר ח"ב (מכתבים ותגובות עמ' רז) מכתב מאת רבי יוסף פרץ שליט"א פנמה. וז"ל: "אספר שבהיותי במירון בחודש אב תשפ"א פגשתי את הגה"צ י"פ נר"ו שיש בידו מפתח המערה הפנימית ואמר לי שקברי הרשב"י ובנו נמצאים למטה בעומק רב ויש הרבה מדרגות, הציונים כנגד ציונים יש ולמטה שלמעלה, באופן שודאי יש יותר מטפח ויש בכניסה פותח טפח כדי שתצא הטומאה. ואמר לי שיש לו תמונות ממה שיש למטה ואפשר לראות הכל. וגם סיפר לי שאברך אחד החליט לרדת למטה, ואחר צאתו השתבש בדעתו ועד היום הוא כך. ה' יצילנו.

אמנם מר זקני כמוהר"ר יוסף פרץ זלה"ה בספר תהלתו בפי מספר שראה כהנים מברכים את העם בציון הרשב"י ומחה בידם. כיון שסבר שטעמם משום שקברי צדיקים לא מטמאים, ולכן העיר לנכון שאינו כן והוכיח מרבי בנאה בבבא בתרא. אמנם כנראה לא ידע מצורת הבניה המיוחדת שליכא חששא. אמנם צריך לשים מודעות בענין כדי שלא יהא חשש מראית העין. ומשום והייתם נקיים וכו'". עכ"ל.

בירור דעת מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א בענין כניסת כהנים למירון ולענות אמן על ברכת כהנים שעושים במערת רשב"י

עוד חזיתי בספר גם אני אודך תשובות הרב ריחמ"א (ח"ה עמ' ל. הובא גם בספר גם אני אודך כניסת כהנים לציון הרשב"י בעמ' ו) הביא מכתב מהרה"ג יוסף קדיש בראנדסארפער בן להגאון בעל קנה בושם זל"ה רב ואב"ד קהילת חסידים טבריה עילית מחבר ספרי "אורה שמחה" על הרמב"ם. וז"ל: "מה ששאלת אותי אם נכון הדבר מה ששמע שהגרי"ש זצלה"ה ראה דברינו בקונטרס חזקת טהרה, ומה היה תגובתו. נכון הדבר שראה דברינו וגם הסכים בפה מלא על יסוד הדברים. והיות שקשה עלי הכתיבה מחדש גופא דעובדא היכי הוה וכבר כתבתי הדברים עבור הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א הנני שולח לך העתקה.

הקדמה קטנה: בשנת תשס"א הדפסתי קונטרס קטן הנקרא חזקת טהרה, שם כתבתי צד דלכו"ע אין במערת הרשב"י טומאה דאורייתא, וזאת עפ"י הש"ס והראשונים שחזקת המערות שטהורה מלמעלה (עכ"פ מדאורייתא). וכתבנו שם שאפילו לדעת הראשונים שפירשו שסיבת הטהרה במערות חז"ל הוא מפני שהכוכין היו פתוחין לצד המערה, מ"מ גם אם במשך הימים נסתם פתח המערות (ועדיין חזקת הכוכין פתוחין למערה) אין טומאה על המערה (כי הכוך עדיין בחזקת פתוח למערה) ולא איכפת לן מה שהמערה עצמו כן סגור (ובספרינו החדש הרחבנו

הדברים ביותר). ועל חידוש זה התייחס הרב אלישיב והסכים לזה להלכה!!!

ואח"כ בשנת תשע"ג הדפסתי "ספר" חזקת טהרה (שתחילתו היה הקונטרס הקטן הנ"ל) ושם הרחבתי מאוד בכל הסוגיות הנוגעות לדיני קברים ומערות, וגם נתבאר יותר יסוד הנ"ל שלא איכפת לן מה שפתח המערה סתום ואין זה מבטל הטהרה. ושם בס' קמ"ד כתבתי מאמר שלם על כניסת כהנים במירון, שהוא כעין תמצית מן הדברים שנתברר בספר באורך (והרוצה להבין הדברים היטב יעבור על הסימן הנ"ל כמה פעמים בעיון ולעיין במראה מקומות לסימני הספר שצינתי שם ויבורר לו הדבר).

עד כאן הקדמה, ומכאן ואילך העתקה מן המכתב לא שינתי סגנון המכתב שנכתב עוד בחיי מהגרי"ש זצלה"ה, ולפיכך נזכר בשם שליט"א.

"בס"ד יום א' פר' מקץ כ"ב כסליו תשע"ב לכב' הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א מתלמידיו החשובים (להבחל"ח) אבא מרי הגאון זצ"ל. ראש ביהמ"ד להלכה בהתיישבות פתח"ק ירושלם אחדשכ"ת כדת וכדין לפני ל"ג בעומר תשס"ט פירסם חכם אחד שליט"א דברים בשמי בשם הגאון ריש"א [רבי יוסף שלום אלישיב] דכל הגולה שליט"א [הרחמן יברכהו באריכות ימים ושנים טובים, בריות גופא ונהורא מעליא עד ביאת הגואל בב"א]. בענין כניסת כהנים במירון לציון הרשב"י. ומעכ"ת פירסם דברים כנגד זה בשעתו. ובו בפרק לפני הסתלקותו של אאמו"ר הגאון זצ"ל כתבתי לו מכתב בקיצור מה שיש אתי מן הריש"א שליט"א מענין זה. וכ"ת שליט"א השיבני במכתבו (שמסר לי בימי השבעה לא תקפ"ץ, בהגיעו לניחום, והדפיס מכתב זה בספר ישא יוסף ח"א סימן קה), ואמר לי אז כי אחרי האבלות נקבוע לדבר בזה פא"פ. וכרגיל כיון דנדחה נדחה ועד כה לא דברנו עוד מזה, וכעת כיון שעסוק אני שנית בענינים הללו אמרתי להציע לו דברים כהווייתן, שיתברר הדברים לאמיתתה של תורה.

הנושא שעליו דברנו עם הריש"א שליט"א והנושא שמע"כ שליט"א דיבר עם הריש"א הם שני נושאים שונים. אנחנו דיברנו שאלה כללית מה דין מערות קבורה ישנות שפתחי המערות סגורות כיום, אם עדיין יש להם חזקת טהרה שלהן כמקודם.

היה המדובר בדעת הראשונים ז"ל רובן ככולן שכתבו להדיא שהקברים אשר במערות הישנות שבא"י עשויין באופן שלא תהיה טומאה בוקעת מלמעלה מעל גגות המערות, והדגישו הראשונים, שהיה בזה מנהג וקפידא לעשות כך (הדברים מתבארים בהרחבה אצלנו בספר חזקת טהרה שייצא לאור בס"ד בקרוב). ולאור זה כל מערות קבורה שבא"י מימי חז"ל בחזקת טהרה מלמעלה לדעת חלק מן הראשונים לא הועילו אלא כדי להפקיע איסור דאורייתא ועדיין יש

הכוונה שהיה פתוח ממש או שהיה שם כיסוי ואפי"ה טהור מפני שהיה על זה דין פתוח.

ענה ע"ז מרן שליט"א פשיטא! שהיה הכוון סתום וחלוק מן המערה, אלא כיון שלא היה סתום היטב הרי דין פתוח עלה, דאי אפשר לומר שהיה פתוח ממש. והכוון והמערה כשני מקומות חשובים.

על השאלה השניה אם פתח המערה סתום אבל הכוין פתוח למערה אם עדיין יש חזקת טהרה על המערה, הואיל והכוין פתוח למערה אע"פ שפתח המערה עצמה סתום.

ענה מרן שליט"א בתקיפות ובפשיטות ובבהירות באופן דלא משתמע לשני צדדים. שאין סתימת פתח המערה גורע כלום מן הטהרה שלמעלה, שאפילו המערה סתומה מ"מ כיון שהכוון פתוח למערה דין קבר פתוח עליו, וטהור מלמעלה.

אגב, יש אתי מכתב מנכדו של מרן הרה"ג ר' משה ישראלזון שליט"א מחודש אדר תשע"א, ששאל עוד פעם את מרן שליט"א על זה וענה בפשיטות כמו שאמר לפני כמה שנים להגר"ב צ"צ שליט"א הנני מעתיק מכתבו של הרב ישראלזון, וז"ל: אל מעלת כבוד הגאון רבי יוסף קדיש ברנדסדורפר שליט"א בעמח"ס אורה ושמחה על הרמב"ם ורב ומו"ץ בשכונת בית ישראל פעיה"ק. ברכה ושלוש רב. הנני למסור להדר"ג נ"י את אשר זכיתי לשמוע מפ"ק אא"ז מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א ביום ה' פר' תצוה ו' אדר ראשון תשע"א. וזה אשר שאלתי אותו קבר שיש בו פתח למערה (ריקה) הסמוכה לה, והמערה היא סתומה לגמרי מחלל העולם. האם הקבר נחשב קבר סתום מכיון שאינו פתוח לאויר העולם? והשיבני מרן שליט"א: ודאי "אין" הקבר נחשב קבר סתום, כיון שהוא פתוח למקום אחר, ואין צריך שיהיה פתוח לאויר העולם, עכ"ד. והנני חותם בברכת התורה אדר א' תשע"א. משה ישראלזון. ע"כ לשון המכתב היקר.

נחזור לענין. גם שאול נשאל ע"י הג"ר בנציון שליט"א אודות דברי הרלב"ח: ענה לו מרן שליט"א, מתוך שמחה של תורה כהאי לישנא: מעולם חשבתי כך שאהל סתום על גבי קבר חוצץ, ולא ידעתי שזהו סברת הרלב"ח, עכשיו שהראתיני רלב"ח וכו'.

לאחר שבוע או שתיים או יותר קצת סיפר לי עוד הגר"ב צ"צ שליט"א שהגיע שאלה אצל הגרי"ש על קברים שנמצאו בכביש מס' אחד (בירושלים) מה לעשות כדי להנצל מטומאה, והורה לעשות אהל חוצץ עם חלל טפח ולהשאיר פתוח מן הצד. אז שאל הגר"ב צ"צ קדם מרן שליט"א בשעת מעשה, הלא לימדנו רבינו כסברת הרלב"ח שאי"צ להשאיר שום פתח. אמר הגרי"ש לא הבנתי השאלה. נכון "אין צריך להשאיר פתוח כלל ודי באהל חוצץ סתום".

טומאת ארונות מלמעלה, וחלק מן הראשונים הועילו להפקיע מכל טומאה, ואכמ"ל. ומפורש בדברי הראשונים על מה דאיתא בברכות יט: רוב ארונות יש להן טפח הכוונה רוב הכוכין שבמערות, ועל גבה טהור. ועכ"פ לכו"ע היה חזקת טהרה מלמעלה (הדברים מבוארים בהרחבה אצלינו ואכמ"ל).

אלא שנשאל כאן שאלה, דאם אמנם המערות שלהם עשוין מעיקרא באופן שהן עומדים בחזקת טהרה מלמעלה, אולי תקנתן לא היה מועיל אלא כל זמן שפתחי המערות פתוח לאויר העולם, לפי מה שהרבה ראשונים העלו דלא הועיל החלל טפח שעשו בהכוין אלא מפני שהכוון היה פתוח למערה, וא"כ השתא כיון דפתחי המערות סגור נפל בבירא כל ההכשר. או דנימא הואיל ואכתי פתח הכוון שהוא הקבר פתוח למערה, לא איכפת לן מה שפתח המערה עצמה סתומה. ואנחנו העלינו בזה בס"ד דגם אם פתח המערה סתום כיון שהכוון עצמו שהוא הקבר פתוח עדיין למערה דין קבר פתוח יש לו וטהור מלמעלה.

והעלינו עוד דאי אפשר לומר שהכוון והמערה כקבר אריכתא דמיא, וכתבנו עוד דמה שאמרו שהכוון היה פתוח למערה אין הכוונה שהיה פתוח ממש בלי שום כיסוי, אלא ודאי היה סתום בדבר שאינו נחשב סתימה לגבי קבר, ו"דין" פתוח היה לו, אבל פשיטא שהכוון עצמו היה עליו כמין גולל, ואפי"ה דין פתוח עלה וכו'.

ועיקר הבסיס שעליו עומד הבנין שקבר פתוח למערה סתומה דינו קבר פתוח, וע"ג המערות והכוין טהור, העמדנו עפ"י הרלב"ח דמפורש בדבריו דאהל סתום המקיף את הקבר חוצץ בפני הטומאה אפילו אין מקום לטומאה לצאת כלל, שהאהל השני אין לו דין קבר ואע"פ שיש בו התפשטות הטומאה אינו קבר. ומה שהצריכו הרבה ראשונים (מתוכם בעלי התוס' והרמב"ם) בקבר סתום שיהיה פתוח, דוקא בקבר, אבל אהל שיש בו התפשטות טומאה ואינו בתורת קבר מפני שחסר לו תנאים של קבר חוצץ אפילו הוא סתום (הדברים מבוססים עפ"י הראשונים וגדולי האחרונים שאכמ"ל), ועפ"י יוצא דהמערה הסתומה אין לו דין קבר כיון שאין בה גוף הטומאה אלא התפשטות הטומאה. והכוון עצמו הלא פתוח לחוץ למקומו לאויר המערה ואין דינו כקבר סתום.

והנה כשיצא לאור הקונטרס, עלה תלמיד מרן המפורסם הגאון רבי בנציון קוק שליט"א אל מרן שליט"א. ושאל לו על עקרי הדברים הללו שאמרנו. ואציע הדברים שסיפר לי אז הגר"ב צ"צ שליט"א

א) שאל אותו אם הכוון נחשב כקבר אריכתא, או שהקבר עם המערה כשני מקומות נחשבים, וגם שאל אותו במה שפירשנו בדברי התוס' שהכוכים היו פתוחים אם

והנה המושא ומתן בין הגרב"צ עם הגאון שליט"א היה נמשך הרבה ימים (כלומר שהגרב"צ עשה הפסקות בימים בין שאלה ושאלה), ושאל וחזר ושאל, אני לא הייתי בארץ אז באותן הימים ששאל. כשחזרתי לכולל, קבלו כל חברי הכולל את פניי בצהלה ורינה ובשורה בפיהם להוי ידוע שהגרי"ש שליט"א הסכים עמדי על כל דברי הקונטרס. חברי הכולל זוכרים זאת היטב. והגרב"צ סיפר לי בפרוטרוט השאלות והתשובות. וסיפר לי שכשהיה מדבר מזה היה מרן שליט"א קורא אותנו "בעל הקונטרס" בלשון חשיבות, שכפי מה שהבנתי מדבריו שלא היה זה שאלה סתם אלא היה דנים בזה הרבה במשך זמן.

ושוב שאל הגרב"צ שליט"א א"כ הרי יש היתר לכהנים ליכנס למירון שהרי כיום הציון למעלה הוא מעל גג המערה, והמערה הוא למטה, ועל גג המערה ליכא טומאה וכו', ואיני זוכר בדיוק מה היה המסקנה להלכה ו"למעשה", רק אכתוב שני פרטים מה שאני זוכר בבירור.

הרה"ג משה יצחק פולטשיק שליט"א עלה בו בפרק למרן שליט"א (אחר שידע מכל המושא ומתן בזה עם מרן שליט"א) טען לפני מרן: ר' בנציון (שהוא כהן) כבר חושב ליכנס למירון, ויש לעצור בעדו, שהרואים לא ידעו שההיתר כאן הוא משום שהמערה חוצץ, ויחשבו שההיתר הוא משום קברי צדיקים אין מטמאין ויבואו להתיר גם במקום אחר. ענה לו מרן שליט"א לא גוזרים גזירות מה שהוא צודק צודק. (הרב פאלעטשיק סיפר לי אז הדברים וגם אמר לי שרשם הדברים אצלו כדאי לבקשו הרשימות).

עוד פרט אחד מה שאני זוכר בבירור מה שאמר לי הגרב"צ. מרן שליט"א אמר להגרב"צ (אולי?) יש לחשוש שבמשך הזמן כבר נפל המערה ואין שם חלל. אמרתי לר' בנציון שיחזור להגרי"ש לשאול, כי בסביבות מערת רשב"י במירון קיים הרבה מערות קבורה שרואים בעיניים שהם עומדים על תילם ולא נפלו (כגון מערת בית הלל ועוד הרבה מערות ידועות שם ופתוחות לעין כל רואה) ולמה נחוש אצל ר' שמעון שנהרס. ענה לו מרן שליט"א א"כ מותר. (אבל הרב"צ שליט"א ביקש ממני מעצמו לא לפרסם בשם הגרי"ש היתר לכניסת כהנים, ונמק לי כי צריכים להכיר את השיחות קודש של הגרי"ש שליט"א. כפי שהבנתי שרב"צ חשש אולי כל השיחה היה להלכה ולא למעשה. דאעפ"י שאמר להדיא א"כ מותר, אפי"ה חשש שאין זה הוראה מעשית).

ובאמת לא פרסמתי דעת הגרי"ש שליט"א להיתר בשעתו, כי היה די לי רק הסכמתו על עצם הדברים להלכה. ע"כ מה שנוגע לדברי מרן הריש"א שליט"א. עד כאן עיקר דבריו של הגאון רבי יוסף קדיש ברנדסדורפער שהובא בספר גם אני אודך.

ועוד הביא שם בספר גם אני אודך תשובות הרב ריחמ"א (ח"ה עמ' לט) מכתב מאת הגאון רבי מרדכי ציון מח"ס שו"ת השואל ועוד, וז"ל: "רוב הפוסקים פסקו שאין מקום להתיר לכהנים להשתטח על קברי צדיקים (ראה להלן סי' נד). אמנם בס' הברכה המשולשת על נשיאת כפים (פרק ב לא, עמ' ס), כתב הרב מנחם מנדל הכהן פקשר שמקום אחד יחיד ומיוחד יש, שכהנים נכנסים בביה"ס שעל ציון התנא רבי שמעון בר יוחאי באתרא קדישא מירון. וכתב (הערה קד) וז"ל, שקבלה מקובלת מגדולי ארץ ישראל שהכהנים נכנסים לציון הרשב"י משום שהרה"ק ר"א גלאנטי בנה הבניין על קברי התנאים והשאיר פותח טפח. כמו שמקובל מהרה"ק ר' שמואל העליר אבד"ק צפת, וכך מקובל אצל הכהנים הצדיקים לבית ספינקא שקיבלו מזקנם אבד"ק ברעזדאוויץ זצ"ל וכן נוהגים כיום רבים מזרע אהרן שלמים ויראים ליכנס שם, ולחיבת הקו' אעתיק מש"כ זקני הרה"ח ר' פנחס אליעזר הכהן פקשר זצ"ל מחשובי זקני ירושלים בספר הזכרונות וז"ל, בחודש אייר שנת תר"ע נסעתי למירון בפעם הראשונה, והאכסניא היתה אצל זקן גיסי הרב ר' נפתלי פרנקל באותה שנה היה גם ר' דוד ז"ל (רבו דודל מלעלוב צוק"ל) שם במירון על ל"ג בעומר, לא ידעתי מה לעשות אם ליכנס לציון הרשב"י או לא, היו שם כהנים שהיו נכנסים והיו שם כהנים שלא נכנסים. שמעתי שם מכמה אנשים שאמרו לי בשם ר' דוד, שסיפר שבשעה שבנו הבניין על ציון הרשב"י בנו אותה באופן כזה שכהנים יהיו ליכנס לציון, וגם שהרה"ג הר' יחזקיא שבתי שהיה מקובל וכהן, והיה תמיד יושב ולומד בתוך המערה שם, מזה למדתי וקבלתי ליכנס לתוך ציון הרשב"י, והייתי שם בפנים יחד עם עוד כהנים ביחד עם הר' דוד ז"ל זיע"א, עכ"ל סי' הזכרונות. וקבלה זו מפורסמת אצל הרבה מזקני ירושלים (ומבואר בקונטרס פתחי טהרה סי' יג ע"ש), ולא באתי להעמיד דעה זו כיחידה כי הרבה גדולי חו"ל שלא ידעו מקבלה זו ולא קיבלוה לנהוג כך החמירו ע"כ שלא יכנסו כהנים, וכל אחד ינהג כפי קבלת אבותיו, עכ"ל הברכה המשולשת.

אלא מסופר על האדמו"ר מצאנז ש"אירע פעם שנסע כהן לארץ הקדושה, ובעת שלקח פרידת שלום, אמר לו אא"ז (האדמו"ר מצאנז) שלא יהיה שוטה ולא ילך על הקברים, אפילו בל"ג בעומר לא ילך על ציון למירון" (ספר חמדה גנוזה אות קמח). וכן בנו בשו"ת דברי יחזקאל (סוס"א), האדמו"ר משינאווא יצא בכל תוקף לדחות דעת הסוברים שמוותר לכהנים להיכנס לקברי צדיקים, וז"ל: "לאשר נצטוונו בתוה"ק להזהיר כהנים שלא יטמאו, מצאתי את עצמי מחויב בדור הזה להודיע לעם ד', כי מה שיש מקילין ואומרים שמוותר לכהנים לילך על קברי צדיקים הוא טעות, ואין להם על מה לסמוך להקל באיסור דאורייתא ח"ו". ובס' ויואל משה (מאמר ישוב א"י סי' צח-צט) הרבי מסטמאר האריך לסייע לשיטתו של הדברי יחזקאל לאסור הכניסה

דבשעתו הגאון רבי שמואל העליר זצ"ל אב"ד צפת התיר כהנים, לא ידוע לנו היאך היה מצב השביל בשעתו, אבל אנו אין לדין אלא מה שענינו רואות, ונראה שכל האיזור בית קברות גדול היה, 'ומה לו לכהן בבית הקברות'.

וראיתי בספר כבני מירון (פרק ג), שהרב אלעזר שטרן (מרא דאתרא דאתר"ק מירון והגליל) מצרף הרבה סניפים להקל, אלא כאמור גדולי ישראל אוסרים כניסת כהנים לקבר רשב"י. ובס' טהרת מירון מקלט דברי גדולי ישראל האוסרים - כולל הגרמ"ד סולוביצקי והגר"צ מוצפי - כתגובה לאלו שאוסרים היתרים, עיי"ש באריכות (ועיין גם טהרת הכהנים כהלכתה עמ' שכב-שכה שאוסר).

והאדמו"ר מתולדות אהרן - רבי אברהם יצחק הכהן - מתחילה נהג עצמו להלכה כדעת זקינו הגאון רבי שמואל העליר שהתיר כניסה לקבר רשב"י. אולם אח"כ חשש לדעת האדמו"ר משינאווא (שו"ת דברי יחזקאל סוס"י א) שאוסר. וגם אמר פעם שאינו יכול להיכנס נגד פסק רבו ומור הרבי מסטמאר. אולם כשהכנים שאלוהו לחוות דעתו לא היה עונה לכולם בסגנון אחד ופעם השיב: "זקני מהר"ש העליר זצ"ל מתיר ואילו הגה"ק משינאווא זי"ע אוסר, ועל כן דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד (זכור לאברהם ח"א טו, ל. ח"ג מד, טז). ובאחרונה האדמו"ר מתולדות אהרן העכשווי, ביקר בקבר רשב"י במבנה עץ סגור שעל מכונית מדין אוהל זרוק, ובדרך זו, גם מבקרים כהנים באוהל של הרבי ליובאוויטש (ועיין מה שכתבנו בנסיעה לכהנים בהר הזיתים).

ונשאל האדמו"ר מקאליב: כהן נדר נדר שבאם יוולד לו בן יסע למירון לציון הרב"י זי"ע, ואינו יכול להיכנס לציון הק', והוא חושש מאי קיום הנדר, מה יעשה? והשיב: "למרות שאינו יכול להיכנס לתוך הציון הק', הוא יכול לעמוד מבחוץ, קרוב עד כמה שאפשר ובכך הוא מקיים את נדרו, אמנם הגרי"ש אלישיב זצ"ל סובר שגם לעלות להר מירון אסור לכהן מחשש שיש בו קברים, אולם הרבה פוסקים אינם מסכימים לזה" (שו"ת קול מנחם או"ח ג, שנד). וראיתי כשנשאל הגרי"ש אלישיב הרבה בעניין הדרכים להגיע לכהנים להגיע לקבר רשב"י והשיב: "אני לא הייתי שם ואני לא יודע" כי למד תורה (וישמע משה ח"א עמ' שכא).

ונשאל מו"ר הגר"ש אבינר: האם מותר לכהנים להיכנס למתחם של קבר רבי שמעון בר יוחאי? והשיב: לא. אמנם הסביר שזו מחלוקת. יש רבנים שאסרו כי כל המתחם הוא בית קברות עתיק, שהתגלה בשיפוצים, ואין על פי רוב חלל טפח בין המת לעפר שעליו, שזו טומאה רצוצה שהיא בוקעת ועולה. ויש התירו בטענה שאין כאן בית קברות עתיק, ומערות קבורה תוכננו כך שאין טומאה עוברת, ומציאות קברים בלי חלל טפח היא ספק, ואין חוששים לספק טומאה ברשות הרבים, והיא גם טומאה מדרבנן,

לכהנים, וכתב שהעיקר בזה מה שכתב זקינו בספרו ישמח משה פרשת שמיני שצדיקים אמיתיים אין להם טומאה, אחא שלא ניתן לנו הכח להבחין מי הגיע למדרגה זו ומי לא. ובזמירות דברי יואל (ל"ג בעומר אות שעב) כתב: "כל פעם בהיות רבינו במירון הזהיר מאוד את הכהנים שהיו שם שלא יכנסו למערת הרשב"י, אלא ישארו מחוץ לשער חצר הציון הקדוש, ודעתו להלכה שאין להקל כלל בעניין טומאת כהנים על קברי צדיקים". וגם כתוב בס' ציון לנפש צבי (פ"ב אות ב) שבביקור אחד במירון ההתווכח מוהריא"ז מרגליות עם האדמו"ר מסטמאר ממעשה הר"י כהן (ציווה האר"י ז"ל למוהר"י הכהן שילך לכפר עין זיתון על ציון ר"י בר אילעאי ונראה מזה שהאר"י ז"ל ס"ל כדעת הסוברים שכהן מותר להשתטח על קברי צדיקים), ומי לנו גדול מהאר"י ז"ל? ענה לו האדמו"ר מסטמאר: כי יכולים לעשות השתטחות סמוך ונראה להקבר, ולא על הקבר עצמו (וכן מובא בס' אסיפות דברי יואל עמ' מד-מה ובעולמות שחרבו עמ' קט-קי. ודעתו של הרבי מסטמאר גם מובא בטעמי המנהגים עניני הילולא דרשב"י להערה כו שעל אות ח, עדות ביוסף עמ' קמג, שו"ת פאת שדך ב מא, טהרת כהנים עמ' כג). ובס' נטעי גבריאל (הלכות אבלות ח"ב, פרק צא, ב), כתב הרב גבריאל זיננער שיש שהתירו לכהנים ליכנס לתוך הבניין של קבר רשב"י במירון משום שנבנה באופן שכהנים רשאים ליכנס, אבל רוב הפוסקים דעתם להחמיר גם במירון. והרב זיננער כתב (הערה ד) שהאוסרים רוב גדולי ישראל כ"ק אדמוורים מהר"א מבעלז, סטמאר, וליובאוויטש, והרב ז. מינצברג, והגר"ר משה פיינשטיין ובעל מנחת יצחק והגר"ר שלמה זלמן אוירבך. ודעתו של הגר"ר שלמה זלמן אוירבך שאין לכהנים להיכנס לבנין קבר רשב"י במירון מובא בהסכמתו לספר ציון לנפש צבי (וגם בהליכות שלמה מועדים ח"ב עמ' שסו) ועוד ראיתי בשו"ת פאת שדך (ב, מא אות א) שכתב הרב שמואל דוד הכהן מונק וז"ל: "ואף כי שמעתי כי הר"ר שמואל העלער זצ"ל עשה איזה תיקון במירון להיות טומאה יוצאה דרך פותח טפח, אינו כדאי להתיר איסור על פי שמועה בעלמא". עכ"ל. ופעם גם ראיתי מכתב משנת תשל"ט שהרב רפאל כהן, הלומד בכולל בצפת, שאל את הגר"ר עובדיה יוסף, אם מותר בשבילו שהוא כהן לעבור לכולל שנמצא בקבר הרשב"י במירון, ולסמוך בשעת הדחק על המקילים שקברי צדיקים אינם מטמאים. ענה הגר"ר יוסף "בהירת דלדעת רוב הפוסקים אסור לכהן להיכנס לקברות צדיקים, לכן אין מקום להתיר לכבודו לעבור מהכולל של צפת, לכולל של מירון המחובר לקבר רשב"י, וגם ראש הכולל ידי הרה"ג ר' דוד דיין שליט"א, רב העיר צפת, הודיעני במפורש, שאינו מסכים לקבל כהנים לכולל שלו במירון מהטעם הנ"ל. אולם נודע לי שהוגשה בקשה עם תכנית למועצה האזורית במירון לבניית חדרי נוספים סמוך לכולל שלמירון, באופן שלא תהיה בעיה לכהנים ללמוד שם". וכן בשו"ת תשובות והנהגות (ד, רסו): "ואף

ושאיסור לעלות הוא בזיון לרשב"י. לבסוף הגיעו להסכמה שמוותר לעלות לציון רשב"י בדרך המקובלת הנקראת "דרך בורמה". והסיק שיש לכהנים להימנע, ומו"ר שליט"א גם כהן וסיפר לי שלא נכנס לאף קבר צדיק כולל קבר רשב"י (בדף שבועי מעייני הישועה גליון 398 פרשת בהה-בחוקותי תשס"ט. נדפס כעת בפסקי שלמה ח"ב ערך קדושת כהנים).

ושאלתי את הגר"א נבנצל: האם יש היתר מיוחד לכהנים לבקר בקבר רשב"י שבמירון? והשיב: לא.

סיכום: היתה קבלה אצל חלק מגדולי א"י שקבר הרשב"י היה בנוי כך שיתאפשר לכהנים להיכנס, אבל הקבלה לא נמצאת אצלנו ומשום כך גדולי דורנו אסרו לכהנים להיכנס לשם. עכ"ל הגאון רבי מרדכי ציון.

ועוד הביא בספר גם אני אודך תשובות הרב ריחמ"א (ח"ה עמ' נט. הובא גם בספר גם אני אודך כניסת כהנים לציון הרשב"י עמ' י) תשובה מהגאון רבי משה חליוה שליט"א מח"ס ענפי משה ועוד, וז"ל: "כבוד ידידנו הרה"ג החו"ב מוהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ושאר ספרים יקרים, אחדשה"ט וש"ת, מכתבו הגיעני, ובמאי דבקשני לחוות דעתי בענין כניסת כהנים לציון הרשב"י זיע"א במירון על סמך מסורות העוברות במשפחתם מדור דור דכשבנו לציון הרשב"י זיע"א בנאוהו באופן שיוכלו כהנים ליכנס לשם.

הנה קושט דברי אמת אמינא ליה דלהיות דחזינא לקמאי ובתראי דדנו בהא והאריכו בזה בצדדים וצידי צדדים להכא ולהתם ופינה וזוית לא שבקו אכתי מה לי להביע דעתי דעת הדיוט בהא ובפרט בדברים שכאלו המסורים בידי רבותינו הגדולים ולא ביד עני דכוותי. (ועמ"ש בספר טהרת הכהנים (עמוד כ"ג ועמוד צ"ח) ע"ש היטב. ועי' בס' טהרת הכהנים כהלכתה (בקונטרס זכרון יששכר דוב סי' י"ב) דהאריך בזה, וע"ע בקונטרס ברכת האהל הל' ט"כ (ס"ק א'), ע"ש ואכמ"ל).

אכן אמרתי לכתוב לו דכשדברתי עם מו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף וש"א"ס ושאלתיו ע"ד כהן דיש לו מסורות מאבות אבותיו דיכולין ליכנס לציון הרשב"י זיע"א אי שרי ליה ליכנס על סמך זה, השיבני דיכול למיסמך אהא, ושאלתיו נמי בהיכא דאותו כהן דאית ליה מסורות בהא נושא כפיו בציון הרשב"י זיע"א אי שרי לענות אמן אברכתו, השיבני דכן, אמנם הא מיהא הסכים דכהן דאין לו מסורות בזה אינו יכול לסמוך אהא.

ומידי דברי בזה עם הגאון הגדול רבי יהודא טשנר שליט"א בריש מילין סיפר לן דבצעירותו שמע דהגאון רבי שמחה הכהן קפלן זלה"ה הגאב"ד דצפת ת"ו הדליק מדורת ל"ג

בעומר בציונו רשב"י זיע"א מדסמך על המסורות שבזה ברם הגרי"ט שליט"א גופי' אמר דעמא דבר דאין הכהנים סומכים ע"ז, והו"ל ספיקא דאורייתא, ושאלתיו גבי כהן שיש לו מסורות בהא אם יכול למיסמך עלה, ולא אבה להכריע בזה, אכן לענין עניית אמן בציון הרשב"י זיע"א אברכת כהנים דכהן שיש לו מסורות אמר דקיל טפי ומסתברא שאפשר. עכ"ל הגר"מ חליוה.

אחר שהראתי קונטרס זה להגאון הצדיק רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך ועוד, כתב לי הרב כר: "הוספה למאמרו על ציון הרשב"י במירון. בכל הפלפולים היפים הנ"ל מהרבנים הגאונים יש לציין לעיקר הענין האין אפשר לומר על כהן שנוהג כמנהג אבותיו להיכנס בציון הרשב"י במירון, ויש המון משפחות חשובות עד מאד, גדולים וצדיקים ואדמו"רים כהנים שיש להם מסורת ליכנס, וצדיקים ורבנים גדולים מאד שהיו כהנים נכנסו, ונכנסים עד היום, וגם יצאו כמה וכמה ספרים חשובים על ההיתר להיכנס לציון הרשב"י במירון, ראה ספר "חזקת טהרה", וספר "גם אני אודך" על כניסת כהנים לציון הרשב"י במירון, וספר "פתחי טהרה", ועוד, האין אפשר לומר שאסור לענות אמן על ברכת כהנים, או ברכת התורה שאומרים הכהנים שם, מי שרוצה להחמיר לעצמו לא ליכנס שם, יעשה מה שלבו חפץ, להחמיר תמיד זה טוב וקל, אולם ללכת לפסול אלפי כהנים מדור דור שנכנסו שם בהיתר גמור ממסורת שיש שם, ויש הרבה טעמים לכך שהם סוברים שמוותר להם ליכנס, תראו בספרים הנ"ל באריכות, מבלי שיצטרכו להגיע לטעם של קברי צדיקים אינם מטמאים, וכאמור אני מדבר רק על ציון הרשב"י במירון, שיש שם מסורת חזקה ועצומה מאד למשפחות הכהנים שכן נכנסים, ואם כן למי יש אחריות על כתיפו לומר שלא יענו אמן, והרי איתא (ראה זוהר פרשת ויקהל ר"י ע"ב, ובספר שומר אמונים פרק האמונה פרק יב בהרחבה) שאחד שלא עונה אמן, הוא יורד לגיהנום אבדון, שלא יכול לעלות משם לעולם, וכי מי שפסק שלא יענו אמן על ברכות שאומרים שם הכהנים, יש בכוחו לעלות את כולם, [כל אלו שלא יענו אמן בגללו] מגיהנום של אבדון? בשורות טובות תמיד אמן כן יהיה רצון בברכת כהנים באהבה כעתירת גמליאל הכהן רבינוביץ מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים. עכ"ל. ועוד הביא שם (עמ' מג. וכן הובא בספר גם אני אודך כניסת כהנים לציון הרשב"י) מכתב מהגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א מח"ס ביורוי חיים ועוד, שדן בענין זה עיי"ש, ואכמ"ל.

העולה מהאמור:

הגם שאנחנו מדמים להתיר, אבל קטנתי להכריע בין ההרים הרמים, ואין אני קובע עצמי לדבר הלכה להתיר איסור תורה, אבל ודאי שאין למחות ביד המקילים אשר קבלו מאבותם ויש

מתחילה כבר מהערב, ולכן לא אומרים תחנון במנחה שלפני כן, כי כבר מתנוצץ קדושת היום.

מנהגים בשני בתרא שחל ב"ד אייר

אמירת סליחות ו'אבינו מלכנו': החזו"א נהג לומר סליחות בשני בתרא שחל ב"ד אייר [פסח שני], אך הוא לשיטתו שאמר תחנון, אמר גם סליחות. ובשערי ימי הפסח [עמוד רל"ד] כתב שכן לומר סליחות ואבינו מלכנו גם כשלא אומרים תחנון.

אולם בספר ארץ ישראל [טיקוצינסקי סי' י"ח ס"א] כתב שמנהג ירושלים שלא אומרים סליחות כלל, וכן פסקו הגר"ז אויערבך ועוד. וכן לא אומרים אבינו מלכנו. [עיין 'אליבא דהלכתא' חלק פ"ט עמ' מ"ב באורך].

והאשל אברהם בוטשאטש [סי' קל"א] כתב שיעשו פשרה ויקצרו הסליחות ויאמרו עד 'הרחמים והסליחות', כמו שנוהגים כשיש ברית מילה. ובכהאי גוונא שמקצרים, לא אומרים 'אבינו מלכנו' [הליכות שלמה פסח פי"ג ס"ט ועיי"ש בהערות].

אמירת 'למנצח' ו'אל ארך אפים': האשכנזים אומרים [לוח א"י], והספרדים לא אומרים.

אמירת 'יהי רצון' שאחרי קריאת התורה: אין אומרים 'יהי רצון' שלאחר קריאת התורה, כיון שלא אומרים תחנון [אשי ישראל פכ"ו ס"ד].

להתענות ביום זה: רבו השיטות אם מתענים בשני בתרא שחל בפסח שני. יש מתירים להתענות, יש שאוסרים, יש שכתבו להתענות עד חצות, ויש שכתבו לדחותו למחר או ליום חמישי שאחרי. [עיין באורך בספר 'מנהגי אשכנזים פרושים' מובא בישורן כרך מ"א עמ' קס"ג הערה 25].

והגר"ש דבליצקי [שומע ומוסיף פסח עמ' שי"ט אות ס"ג] כתב, שבשנה כזו לא יתענו כלל גם לא ביום ה'. וכן כתב הגר"ש שבדרון זצ"ל במפתחות לשו"ת מהרש"ם [ח"ו] שמצאו בפנקס מבית הכנסת 'חורבת רבי יהודה החסיד', שבכהאי גוונא שחל שני בתרא ב"ד אייר, נהגו שלא להתענות. וכן פשט המנהג בארץ ישראל שלא להתענות.

ואחרי כותבי כל הנ"ל העיר לי מורי חמי שליט"א דלכאורה אין שום בעיה להתענות ביום זה. והראיה דכמו שבערב פסח [ראשון] יש תענית בכורות, למרות שבאותו יום שוחטים הפסח, הוא הדין בערב פסח שני, למרות ששוחטים קרבן אפשר לצום.

וידידי הרה"ג ר' אברהם יואל שליט"א רצה לחלק ולומר. שהכל תלוי מה היה קודם. דהיינו בפסח ראשון היה קודם תענית בכורות שצמזו כל שנה מיד אחרי 'ציאת מצרים' [עיין בטעמים שכתבנו במאמר אודות תענית בכורות] ואחרי כמה מאות שנים רק נבנה בית המקדש, א"כ בכהאי גוונא לא מבטלים התענית. אולם בפסח שני, היה קודם הפסח שני ורק אח"כ תיקנו הראשונים [כמובא בתוס' במסכת קידושין פ"א]. שיצומו בה"ב עבור העבירות שעשינו במועדים. ומכיון שנתקן אחרי הפסח שני, א"כ כאן אין לנו להתענות התענית שהגיע אח"כ.

להם מסורת בדבר זה, להיכנס לציון הרשב"י במירון, אולם כל זאת אך במי שיש לו מסורת בענין זה. ובהן דאין לו מסורת בענין זה בוודאי יחמיר בדבר זה ולא יעלה לציון הרשב"י, כיון שרבים הפוסקים האומרים שאסור. וצור יצילנו משיאות, אמן כן יהי רצון.

בברכה רבה

המותב והחותם לכבוד רשב"י זיע"א

הצב"י ניתאי כהן ס"ט

מח"ס מסובין ועוד

הרה"ג ישראל ארלנגר שליט"א
רכסים ת"ז

דינים ומנהגים לפסח שני¹

מקור אכילת מצה ביום זה

בסידור היעב"ץ כתב - 'גילו לי מהשמים טעם שנקבע פסח שני ליום זה, לפי שביום זה נגמרו לבני ישראל המצות שהוציאו ממצרים, לפיכך עד כאן נמשך נס 'ציאת מצרים ואכילת מצה. ולכן בפסח שני אוכלים מצות כפי שהיה בשנה הראשונה'.

עוד יש לומר, שהוא זכר לאכילת המצה שהיתה נאכלת בזמן אכילת הקרבן.

זמן אכילת המצה

לפי הטעמים הנ"ל היה ראוי לאכול בליל ט"ו כיון שעד אז נמשך זמן אכילת המצה. וכן לטעם השני שהוא זכר למצה שנאכלה עם הקרבן פסח, אזי זמן אכילת הקרבן היה בליל ט"ו. וכן כתבו הכלי חמדה ועוד.

אמנם הגר"י קניבסקי זצ"ל ועוד, נהגו לאכול ב"ד, וטעמים משום שזהו זמן הקרבת הקרבן.

אך יש לידע שגם הנוהגים לאכול ב"ד, יש להם לאכול המצה לאחר חצות ולא בארוחת הבוקר, דלאכילה בשעה זו אין מקור, דהרי זמן הקרבת הקרבן היה מחצות היום ואילך.

אמירת תחנון

השל"ה [דרך חיים ותוכחות מוסר] כתב שבירושלים לא אומרים תחנון ב"ד אייר. וכן פשט המנהג בארץ ישראל כמובא בלוחות. אולם בחוץ לארץ המנהג כן לומר תחנון, והחזו"א אמר תחנון כמנהג חוץ לארץ.

ולגבי אמירת תחנון במנחה של י"ג אייר, הספרדים נהגו ע"פ קבלה שלא לומר תחנון. והאשכנזים נהגו לומר. והטעם כתב הגר"ש דבליצקי [איגרא חדתא תשס"ח] כי בעצם פסח שני מתחיל מחצות היום ואילך, כי אז התחילו בשחיטת הפסח עבור ליל ט"ו, אולם בשאר הימים שאין אומרים תחנון, אזי הקדושה

¹ מחילה על האיחור בשליחה של המאמר. אבל יועיל לשנים הבאות למעיינים באוצר החכמה ועוד מאגרים.